

Prop.
1989/90: 92

Regeringens proposition

1989/90: 92

om gymnasieutbildning för svårt
rörelsehindrade ungdomar

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 15 februari 1990 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt Lindqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i skollagen (1985: 1100) förs in bestämmelser om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Det föreslås att speciellt anpassad gymnasieutbildning, kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering, skall kunna anordnas i gymnasieskolan i de kommuner som regeringen bestämmer. För närvarande finns det underlag för att anordna specialanpassad utbildning i norra planeringsregionen, utöver den som redan finns i Stockholm och Göteborg.

Vidare föreslås att svårt rörelsehindrade ungdomar ges rätt enligt skollagen att få specialanpassad utbildning i gymnasieskola efter den obligatoriska skolgångens slut. Denna rätt skall gälla intill utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år, eller om det behövs för att avsluta dessförinnan påbörjad utbildning, t. o. m. vårterminen det år eleven fyller 23 år.

Frågor om intagning till specialanpassad utbildning i gymnasieskola skall avgöras av en nyinrättad särskild nämnd. Nämndens beslut skall kunna överklagas till kammarrätt.

Kostnaderna för boende i elevhem, omvårdnad i boendet och den habilitering som eleven behöver för att kunna gå i skolan, skall täckas av statsbidrag via anslag till nämnden för vårdartjänst. Elev som bor i elevhem i anslutning till sådan skola, skall betala skälig avgift för kost och logi.

För budgetåret 1990/91 beräknas för vårdartjänst åt studerande med svåra rörelsehinder vid folkhögskolor, universitet och högskolor, ett medelsbehov av 40 092 000 kr. För omvårdnadsinsatser i anslutning till gym-

nasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever beräknas 39 086 000 kr. Vidare beräknas kostnaden för nämndens för vårdtjänst kansli till 4 539 000 kr. Riksdagen föreslås i enlighet härmed under förslagsanslaget Nämnden för vårdtjänst anvisa medel med 83 717 000 kr.

De nya bestämmelserna i skollagen om gymnasieskolutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar föreslås träda i kraft den 1 januari 1991. Det nya intagningsförfarandet skall tillämpas första gången för elever som tas in till höstterminen 1991. Det föreslagna statsbidraget för finansieringen av boendet i elevhem, övriga omvårdnadsinsatser och habilitering vid den specialanpassade utbildningen skall kunna ges fr. o. m. höstterminen 1990 för elever som då går i sådan utbildning.

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)

dels att 1 kap. 7 § och 5 kap. 7 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 1 kap. 5 a §, 3 kap. 19 a §, 5 kap. 5 a §, 12 a § och 14 a § samt 12 kap. 10 §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1 kap.***5 a §*

För svårt rörelsehindrade ungdomar får de kommuner, som regeringen bestämmer, i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning).

7 §

I denna lag avses med

det offentliga skolväsendet grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan,

fristående skola en skola för vilken en fysisk eller enskild juridisk person är huvudman.

fristående skola en skola för vilken en fysisk eller enskild juridisk person är huvudman,

svårt rörelsehindrad den som på grund av ett rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier behöver tillgång till en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning och särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering.

3 kap.*19 a §*

Ungdomar som är svårt rörelsehindrade har rätt att efter fullgjord skolplikt få utbildning i en sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a § intill utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år.

Om en elev har påbörjat utbildning i en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning före utgången av vårterminen det kalenderår då

han fyller 21 år, skall han beredas möjlighet att fortsätta utbildningen till utgången av vårterminen det kalenderår då han fyller 23 år, om det behövs för att slutföra utbildningen.

5 kap.

5 a §

I fråga om gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a § skall för den speciellt anpassade utbildningen hela riket utgöra elevområde.

7 §

Den som är bosatt i riket och uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor har rätt i mån av plats få utbildning i gymnasieskolan, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Föreskrifter om behörighetsvillkor och om urval bland inträdessökande meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Föreskrifter om svårt rörelsehindrade ungdomars rätt till utbildning i gymnasieskolan finns i 3 kap. 19 a §.

12 a §

Frågor om intagning till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning enligt 3 kap. 19 a § prövas av en särskild nämnd, gemensam för sådana gymnasieskolor.

Nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. Bland dessa skall finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, för skolöverstyrelsen, för sådana länsskolnämnder som svarar för regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp samt för nämnden för vårdartjänst. Ledamöterna utses av skolöverstyrelsen.

Nämndens beslut i fråga om intagning eller i övrigt om rätt till utbildning får överklagas endast av den som begärt utbildningen. Beslutet överklagas hos kammarrätten. Ett beslut får dock inte överklagas såvitt det gäller placering vid viss gymnasieskola.

14 a §

Avgifter får inte tas ut för insatser för omvårdnad i boendet och habilitering som tillhandahålls av staten, kommun eller landstingskommun i anslutning till gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi.

12 kap.**10 §**

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om svårt rörelsehindrade elevers utbildning i gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a §. I sådana föreskrifter får undantag göras från de allmänna regler om gymnasieskola som finns i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991 och tillämpas i fråga om den som sökt eller tas in till Rh-anpassad utbildning i gymnasieskola från och med höstterminen 1991.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 februari 1990

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson, Molin, Sahlin

Föredragande: statsrådet Lindqvist

Proposition om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar

1 Inledning

Efter bemyndigande av regeringen år 1988 tillkallade jag en kommitté för att kartlägga och analysera insatser för funktionshindrade inom socialtjänsten samt inom habiliteringen och rehabiliteringen (dir. 1988:53). Utredningen antog namnet 1989 års handikapputredning. Genom tilläggsdirektiv (dir. 1988:65) i december 1988 fick utredningen i uppdrag att utreda frågor om svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasiestudier.

I 1989 års budgetproposition (1988/89: 100 bil.7) anmäldes att regeringen gett 1989 års handikapputredning i uppdrag att utreda och lämna förslag om gymnasieutbildning, omvårdnad och habilitering för svårt rörelsehindrade elever i gymnasieskolan.

Vid riksdagsbehandlingen av budgetpropositionen avstyrkte socialutskottet fyra motioner som avsåg statens ansvar och kostnadsansvar för rörelsehindrade ungdomars gymnasiestudier. Likaså avstyrkte utskottet en motion om att riksdagen skulle anvisa ett i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp avseende omvårdnad och habilitering för svårt rörelsehindrade gymnasieelever. Utskottet, som konstaterade (1988/89:SoU19) att frågan om ansvaret för gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar skulle behandlas med förtur av 1989 års handikapputredning, ansåg att kommitténs arbete borde avvaktas innan riksdagen övervägde något initiativ i frågan. Till utskottsutlåtandet var fogade ett antal reservationer.

Vid riksdagens behandling av frågan bifölls (rskr. 1988/89:217) en reservation med följande lydelse.

En betydligt mindre andel av de svårt rörelsehindrade ungdomarna än av andra ungdomar genomgår gymnasieutbildning. Ett av skälen till detta är att små kommuner finner det betungande att betala för de boende- och vårdkostnader som uppkommer, ca 500 000 kr. per elev och år, vid Skärholmens gymnasium. Staten bör ha ansvaret för de svårt rörelsehindrade

ungdomarnas gymnasiestudier. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Prop. 1989/90:92

Däremot avtog riksdagen en reservation med följande lydelse.

Till följd av vad utskottet ovan anfört om att staten bör ha ansvaret för kostnaderna för svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasiestudier bör riksdagen till anslaget G 4 Nämnden för vårdartjänst utöver vad regeringen föreslagit anvisa 30 000 000 kr.

1989 års handikapputredning avlämnade i juni 1989 delbetänkandet (SOU 1989:54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar.

Utredningens sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en redovisning av deras ställningstaganden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Jag lämnar i det följande förslag som i korthet syftar till att ge svårt rörelsehindrade ungdomar rätt till utbildning i gymnasieskola med specialanpassad utbildning, att ge förutsättningar att anordna ytterligare sådan utbildning vid en gymnasieskola i norra planeringsregionen samt att kostnaderna för boende i elevhem, omvårdnad i anslutning till boendet och habilitering skall täckas av statsbidrag. Beträffande avgränsningen av begreppet svårt rörelsehindrad i detta sammanhang återkommer jag i det följande (se lagförslag och avsnitt 3.3). Jag har vid mina överväganden samrått med statsrådet Persson.

2 Gällande ordning

Handikappolitiken syftar till att förverkliga de allmänpolitiska målen även för människor som till följd av funktionshinder och bristfälligheter i samhället möter betydande svårigheter. Människor med funktionshinder skall ha möjlighet att delta i samhällsgemenskapen och att leva på ett sätt som är likvärdigt andras. Ett förverkligande av handikappolitiken förutsätter att alla tar ansvar för att funktionshindrade kan vara med i samhället på likartade villkor. Staten, landstingskommunerna och kommunerna och andra organisationer eller enskilda bör beakta handikappaspekterna i sin verksamhet.

En av målsättningarna för gymnasieskolan är att alla ungdomar under 20 år skall beredas plats där. Utbildningen i gymnasieskolan skall förutom att ge goda kunskaper och färdigheter också bereda för ett rikt yrkes- och vuxenliv. Även elever med funktionshinder bör så långt möjligt få fullgöra sin skolgång på eller nära hemorten och därmed ges möjlighet att bo kvar i sina hem under skoltiden. Detta förutsätter att skolmiljön och undervisningen är utformade så att de är tillgängliga för elever med funktionshinder. De svårigheter som elever med funktionshinder möter i skolan beror ofta på brister i skolmiljön, otillräckligt pedagogiskt och socialt stöd och hård

konkurrens. Här krävs anpassning av dels skolans lokaler, dels undervisning, varvid också hänsyn tas till eventuellt behov av lugnare studietakt. Vidare måste också frågor om boende och omvårdnad i boendet, habiliteringsinsatser, personlig assistens m. m. lösas.

För gymnasieskolans geografiska spridning finns i gymnasieförordningen (1987:743) angiven en princip för planeringen: Fördelningen av studievägar och elevplatser mellan kommunerna skall utgå från att ett antal orter i landet (gymnasieorter) för sökande från ett för respektive gymnasieort naturligt upptagningsområde (gymnasieregion) skall kunna erbjuda ett allsidigt urval av vanliga studievägar i en gymnasieskola med ortens kommun såsom huvudman (gymnasieortskommun). Gymnasieregioner bestäms av skolöverstyrelsen.

Kommunerna och på vissa områden landstingskommunerna är huvudmän för huvuddelen av samhällets undervisning av barn, ungdomar och vuxna. Ett särskiljande av olika grupper av elever i undervisningssituationen bör så långt möjligt undvikas. För vissa grupper, som på grund av sina handikapp inte kan gå i den vanliga skolan, har säranordningar på skolområdet ändå ansetts nödvändiga. Sålunda finns särskola för psykiskt utvecklingsstörda (med träningsskola, grundsärskola och yrkessärskola), vanligen med landstingskommun som huvudman. För syn-, hörsel- eller talskadade elever på grundskolenivå finns statliga specialsolor. Dessa skolformer regleras huvudsakligen i 6 och 7 kap. skollagen. Skollagen innehåller inga särskilda bestämmelser om utbildning på gymnasial nivå efter specialsolan. Utbildning efter fullgjord skolplikt bygger på frivillighet. Det förutsätts att även handikappade ungdomar genom särskilda åtgärder skall kunna gå i den vanliga gymnasieskolan.

För döva och gravt hörselskadade ungdomar som är beroende av teckenspråkig undervisning anordnas dock utbildning, under tiden 1975–1980 på försök och därefter reguljärt, i Örebro kommuns gymnasieskola (prop. 1980/81:123, UbU27, rskr. 333). Fr. o. m. läsåret 1984/85 anordnas också utbildning för mindre gravt hörselskadade i Örebro kommuns gymnasieskola (prop. 1983/84:27, UbU8, rskr. 112). I 13 kap. gymnasieförordningen (1987:743) finns bestämmelser för dessa utbildningar.

Av elever med rörelsehinder har de flesta möjlighet att fullgöra sin utbildning i den reguljära skolan utan särskilda anordningar. Det finns emellertid en grupp svårt rörelsehindrade elever som har behov av särskilda insatser av pedagogisk och social art för att klara sin skolgång.

För elever i gymnasieskolan, som på grund av hörsel- eller synskada, rörelsehinder eller andra uttalade studiesvårigheter inte kan följa den vanliga undervisningen, finns i gymnasieförordningen (1987:743) regler om specialklasser.

En kommun kan, enligt bestämmelserna i förordningen (1987:738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet, få statsbidrag till undervisningsinsatser som kommunen vidtar för elever med handikapp eller med andra särskilda behov i grundskolan och gymnasieskolan. För elever med handikapp får bidraget användas även för insatser i anslutning till undervisningen, exempelvis personlig assistent.

Landstingskommunerna skall, enligt lagen (1965:136) om elevhem för

vissa rörelsehindrade barn m. fl., sörja för att rörelsehindrade eller eljest fysiskt handikappade barn, som behöver inackordering för att kunna delta i förskola eller i grundskoleundervisning, erhåller inackordering i särskilt elevhem samt erforderlig vård. Elevhem finns för närvarande i anslutning till regionala habiliteringscentra i Umeå, Uppsala/Stockholm, Örebro, Linköping och Göteborg.

För regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp är landet indelat i fem regioner, med en planeringsberedning knuten till en länskolnämnd i resp. region (SFS 1984: 75). Beredningarnas uppgift är att samordna insatserna inom varje region för elever med handikapp i vissa skolformer och i övrigt planera så att befintliga resurser utnyttjas på bästa sätt. Vid länskolnämnderna på resp. huvudort finns en handikappkonsulent med uppgift att samordna handikappåtgärderna inom regionen och ute i länen i övrigt särskild tjänst som konsulent för rörelsehindrade elever.

**Skärholmens gymnasium*

År 1964 startade en försöksverksamhet med viss gymnasial utbildning för rörelsehindrade elever vid Norrbackainstitutet i Solna. Från år 1971 anordnades en fullständig gymnasial skola av rikskaraktär vid institutet. För den pedagogiska verksamheten svarade Solna kommun, medan dåvarande styrelsen för vårdtjänst var huvudman för omvårdnadsverksamheten.

En utflyttning av verksamheten påbörjades år 1974 då försöksverksamhet med gymnasial utbildning för svårt rörelsehindrade och andra svårt handikappade startade vid Skärholmens gymnasium i Stockholm. Försöksverksamheten grundade sig på avtal mellan staten och Stockholms kommun. Genom avtalet åtog sig kommunen att som försöksverksamhet bedriva gymnasicutbildning för ca 20 svårt rörelsehindrade elever från hela landet.

Efter riksdagsbeslut med anledning av förslag i propositionen (1983/84:27) om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m. m. (UbU8, rskr. 112) skapades – genom indelning av landet i fem regioner och inrättande av planeringsberedningar i dessa – bättre förutsättningar för regional samverkan för i första hand barn och ungdomar med olika former av handikapp. Därigenom skulle möjligheterna öka att på flera platser än i Stockholmsregionen få specialanpassad gymnasial utbildning för rörelsehindrade. Försöksverksamheten med särskilda anordningar för rikstrekyterande utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. vid Skärholmens gymnasium upphörde därför med utgången av juni 1985. Inget hinder förelåg dock för att elever från hela landet skulle kunna tas in i Skärholmens gymnasium som ett resultat av samarbete inom och mellan regionerna.

Dåvarande styrelsen för vårdtjänst svarade för att de elever som behövde bostad och personlig omvårdnad fick detta i anslutning till skolan. I mars 1979 uppdrog regeringen åt statens förhandlingsnämnd att ta upp förhandlingar om att överföra verksamheten med omvårdnad åt svårt handikappade elever vid Skärholmens gymnasium till Stockholms läns landstingskommun.

I propositionen (1983/84:27) om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m. m. föreslogs att medel för omvårdnad m. m.

för de rörelsehindrade eleverna vid Skärholmens gymnasium skulle disponeras av styrelsen för vårdtjänst i avvaktan på förhandlingar om kommunalt övertagande av verksamheten. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget (UbU8, rskr. 112). Fram till år 1987 svarade staten för finansieringen av elevhem och personlig omvårdnad.

I december 1986 uppdrog regeringen, på förslag av statens förhandlingsnämnd, åt styrelsen för vårdtjänst att fr. o. m. den 1 januari 1987 tills vidare – i avvaktan på att slutlig överenskommelse kunde träffas – debitera berörda landstingskommuner och primärkommuner kostnaden för omvårdnad och därmed sammanhängande verksamhet för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium. Hemkommunen skulle därvid betala 60% och hemlandstingskommunen 40% av omvårdnads-kostnaden. Departementschefen tillkännagav detta i 1987 års budgetproposition (1986/87:100 bil.7). Socialutskottet anförde följande (1986/87: SoU18).

Enligt utskottets uppfattning åvilar det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade ungdomarna under deras gymnasieskolgång principellt vederbörande primär- och landstingskommuner. Staten måste emellertid vara beredd att svara för att den begränsade grupp det här är fråga om verkligen kan erbjudas en fungerande gymnasieskolgång. De av dessa ungdomar som vill studera vidare måste då garanteras den omvårdnad som är en förutsättning för att de skall kunna fullfölja sina studier. Deras möjligheter får inte vara beroende av hemortskommun. Statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier bör slås fast.

Enligt vad utskottet inhämtat pågår fortfarande förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och kommun- och landstingsförbunden om hur kostnaden för elevernas omvårdnad skall fördelas. Utskottet vill understryka att förhandlingarna om kostnadsfördelningen därför bör bedrivas med inriktning på att frågan måste bringas till en skyndsam lösning. I avvaktan härpå har utskottet ingen erinran mot att berörda kommuner och landstingskommuner debiteras en preliminär avgift i enlighet med vad som anförts i budgetpropositionen.

Riksdagen biföll (rskr.1986/87:173) vad utskottet hemställt.

Höstterminen 1989 var antalet inskrivna rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium 50, varav 19 elever bodde på elevhem i anslutning till skolan.

** Angereds gymnasium*

Verksamheten med gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever vid Angereds gymnasium har sitt ursprung i den habiliteringsverksamhet som sedan år 1958 bedrivits vid anläggningen Bräcke Östergård i Göteborg av Stiftelsen Bräcke Diakonigård. Habiliteringsverksamheten kom även fr. o. m. år 1961 att omfatta skolverksamhet för rörelsehindrade barn och ungdomar, varvid Göteborgs allmänna skolstyrelse åtog sig huvudmannaskapet för utbildningen. Fr. o. m. år 1964 fanns här en gymnasieskola.

År 1987 överflyttades gymnasieskolan från Bräcke Östergård till Angereds gymnasium i Göteborg. De rörelsehindrade eleverna vid skolan är i

huvudsak hemmahörande inom den västra planeringsregionen. Göteborgs kommun är huvudman för skolverksamheten medan Stiftelsen Bräcke Diakonigård är huvudman för den sociala omvårdnaden och habiliteringen. Stiftelsen debiterar sedan den 1 januari 1987 elevernas hemkommuner och hemlandstingskommuner kostnaden för dessa verksamheter efter samma principer som gäller för Skärholmens gymnasium.

Höstterminen 1989 omfattade verksamheten 18 elever, varav 12 elever bodde på elevhem.

3 Överväganden

3.1 Gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade

Mitt förslag: Åtgärder vidtas så att speciellt anpassad utbildning kombinerad med boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering säkerställs för svårt rörelsehindrade ungdomar vid några gymnasieskolor. I skollagen (1985:1100) förs in ett bemyndigande för regeringen att bestämma vilka kommuner som får anordna sådan utbildning i sin gymnasieskola.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser framhåller betydelsen av att svårt rörelsehindrade ungdomar ges möjlighet till gymnasieutbildning på hemorten eller i dess närhet. Ingen instans ifrågasätter emellertid att det också behövs gymnasieskolor med specialanpassad utbildning.

Skälen för mitt förslag: Begreppet handikapp har alltmer kommit att uppfattas som brister i det omgivande samhället och inte – som tidigare – som en egenskap hos individen. Detta synsätt skall prägla de åtgärder som vidtas inom handikappolitiken. En rad orsaker till handikapp kan undanröjas genom att samhället görs tillgängligt för människor med funktionshinder. Som jag tidigare redovisat syftar handikappolitiken till att förverkliga de allmänpolitiska målen även för människor med funktionshinder. Mot den bakgrunden är det inte bara naturligt, utan en självklar utgångspunkt att barn och ungdomar med funktionshinder bör ges förutsättningar att gå i grundskolan eller gymnasieskolan i det upptagningsområde där de normalt hör hemma. Detta förutsätter emellertid att skolans huvudmän anpassar lokaler, undervisning och läromedel också efter de handikappade elevernas behov. Många elever i dagens samhälle behöver av skilda orsaker särskilt pedagogiskt stöd för att kunna följa undervisningen. Olika handikappgrupper behöver också från skilda utgångspunkter en speciellt anpassad undervisningssituation. För att ge elever med funktionshinder adekvat undervisning krävs bl. a. att lärare har kunskap om vad funktionshinder innebär och vad det betyder för elevens utveckling och möjligheter att följa undervisningen. Också skolans personal i övrigt behöver kunna sätta sig in i de rörelsehindrade elevernas svårigheter och ge erforderligt stöd. Som jag tidigare nämnt lämnas ett särskilt statsbidrag till kommunernas undervis-

ningsinsatser för elever med handikapp eller med andra särskilda behov.

Numera fullföljer elever med funktionshinder i allmänhet sina studier i gymnasieskola på den egna gymnasieorten. Det finns emellertid ett mindre antal – ca 20 per årskull – svårt rörelsehindrade ungdomar som har behov av så stora och samordnade resurser och personal med speciell kompetens vad gäller utbildning och habilitering, att det inte är praktiskt möjligt att anordna detta på den egna gymnasieorten. Med hänsyn till att denna grupp endast omfattar ett fåtal elever i en gymnasieregion, har det visat sig svårt att på kommunal nivå tillgodose deras behov av anpassad utbildning, social service och habilitering. Det har också visat sig svårt att ute i kommunerna skapa och vidmakthålla erforderlig kunskap och kompetens på detta område. För denna elevgrupp behövs således gymnasieutbildning i skolor med stora upptagningsområden och särskilda resurser.

Jag anser därför att det för gruppen svårt rörelsehindrade elever bör finnas speciellt anpassad utbildning vid några gymnasieskolor som är anordnade efter dessa elevers särskilda behov av utbildning och boende, personlig omvårdnad och habilitering. Målet för verksamheten vid sådan anordnad utbildning bör vara detsamma som vid gymnasieskolor i övrigt, dvs. att ge eleverna kunskaper och att utveckla deras färdigheter. Utbildningen bör också vara så upplagd att den förbereder eleverna för vidare studier och yrkesliv samt medverkar till deras sociala och personliga utveckling. Det är här frågan om elever med komplicerade funktionshinder – rörelsehinder regelmässigt i kombination med annat funktionshinder – för vilka det vardagliga livet och olika former av behandling och habilitering tar mycket tid och kraft i anspråk. Det är därför nödvändigt att pedagogisk verksamhet, boende, omvårdnad och habilitering samverkar så att eleverna får verklig möjlighet att tillgodogöra sig studierna. Detta innebär att elevens skolgång måste planeras individuellt med hänsyn till de övriga insatser som behövs för att han eller hon skall kunna fungera i det dagliga livet. Det är vidare väsentligt att gränserna mellan habiliteringen en å ena sidan och undervisningen å den andra är flexibel.

I skollagen bör föras in en regel som ger de kommuner som regeringen bestämmer rätt att anordna denna specialanpassade utbildning i sin gymnasieskola. I anslutning till gymnasieskolor med sådan utbildning måste, som framgått, finnas elevhem och resurser för omvårdnad och för habilitering. I fråga om huvudmannaskapet för denna verksamhet återkommer jag i det följande.

Min bedömning: För svårt rörelsehindrade bör anordnas speciellt anpassad utbildning kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser vid gymnasieskolan i ytterligare en kommun utöver dem som i dag finns i Stockholm och Göteborg, nämligen i norra planeringsregionen.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar utredningens bedömning. *Riksrevisionsverket* anser dock, mot bakgrund av att utredningens uppgifter är ganska osäkra, att det är svårt att ta ställning till behovet av ytterligare ett specialanpassat gymnasium. *Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar* och *Neurologiskt handikappades riksförbund* anser det inte tillräckligt utrett hur behovsbilden ser ut när det gäller antalet platser på gymnasierna.

Umeå kommun och *Västerbottens läns landstingskommun* uttalar sig positivt om att ett specialanpassat gymnasium tillkommer i Umeå.

Skälen för min bedömning: För att åstadkomma en regional samverkan för elever med handikapp är landet indelat i fem planeringsregioner med en planeringsberedning i varje region knuten till en länskolnämnd. För närvarande finns specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever anordnad vid gymnasieskola i Stockholm och Göteborg (östra resp. västra planeringsregionen). Dessa utbildningar behövs också framdeles och bör omfattas av den reglering som föreslås. Av övriga planeringsregioner är det endast den norra som har planerat och ansett sig ha tillräckligt underlag för en sådan specialanpassad utbildning i gymnasieskola. Som jag nyss redovisat anser jag att speciellt anpassad gymnasieutbildning bör tillhandahållas elever, som på grund av svåra funktionshinder fordrar stora och samordnade resurser samt personal med speciell kompetens vad gäller utbildning och habilitering. Sådana resurser bör koncentreras till ett mycket begränsat antal skolor. Jag bedömer såsom utredningen, att behovet av en specialanpassad gymnasial utbildning i södra Sverige, utöver den som redan finns i Göteborg, för närvarande inte är klarlagt. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning, att gymnasieutbildning med pedagogiska och medicinska specialresurser samt övriga omvårdnadsresurser för svårt rörelsehindrade ungdomar bör anordnas i den norra planeringsberedningens område.

Mitt förslag: Svårt rörelsehindrade ungdomar som på grund av handikappet inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan, skall ha lagstadgad rätt att efter fullgjord skolplikt genomgå specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade vid gymnasieskola. Denna rätt skall gälla intill utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 21 år. Om det behövs för att slutföra dessförinnan påbörjad utbildning, skall eleven beredas möjlighet att fortsätta gymnasieskolan till 23 års ålder.

Frågor om intagning till speciellt anpassad gymnasial utbildning skall avgöras av en särskild nämnd. Nämndens beslut skall kunna överklagas till kammarrätt av den som söker till sådan utbildning.

Utredningens förslag: Innebär en lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för *alla* svårt rörelsehindrade ungdomar.

Remissinstanserna: Av 38 remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker 35 utredningens förslag. Flera av de remissinstanser som tillstyrker utredningens förslag, anger uttryckligen att en lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar skulle stärka denna grupps möjligheter till utbildning.

Kammarrätten i Jönköping anmärker att det inte har utretts huruvida landets intagningsnämnder har tillämpat bestämmelsen i 9 kap. 16 § gymnasieförordningen (1987:743) om den s. k. fria kvoten på ett för svårt rörelsehindrade elever ofördelaktigt sätt. *Kammarrätten* kan inte finna att det i betänkandet på ett övertygande sätt motiverats att en lagfäst rätt till gymnasiestudier för gruppen svårt rörelsehindrade ungdomar är behövlig. Frågan om rätten att överklaga bör enligt *kammarrätten* bli föremål för ytterligare överväganden. När det gäller att fördela ett begränsat antal gymnasieplatser kan möjligheten för den som klagat att få framgång bli skenbar. En besvärspövning kan vidare komma att dra ut på tiden, vilket kan omöjliggöra en studiestart. *Kammarrätten* anser att ett överklagande i första hand bör prövas av länsrätt.

Umeå kommun hävdar att intagningsnämnderna vid behov alltid placeerar de svårt rörelsehindrade ungdomarna i fri kvot och att de därför inte behöver en särställning genom lagstiftning. Lagstiftningen kommer dessutom att ge upphov till tolkningsproblem vad gäller gränsdragningen mellan dem som omfattas resp. inte omfattas av lagen.

Mellersta planeringsberedningen ställer sig tveksam till den föreslagna lagstiftningen, eftersom den innebär en särbehandling som kan ha negativa konsekvenser för den enskilde eleven. Planeringsberedningen anser att en lagstiftning om rätt till gymnasieskola inte heller innebär någon förbättring av nuvarande situation, eftersom nuvarande system med antagning via den s. k. fria kvoten fungerar utmärkt och ingen elev torde löpa risk att ej få tillgång till gymnasieplats.

** Rätten till gymnasieutbildning*

Ett viktigt mål för skolpolitiken är att skolan skall vara en skola för alla. Detta innebär bl. a. att det inom det allmänna skolväsendets ram skall finnas goda möjligheter att anpassa undervisningen till elever med skilda förutsättningar. Elever med funktionshinder bör ha samma möjligheter som andra elever till en god utbildning i en miljö som är anpassad efter deras förutsättningar.

För att göra fler studievägar öppna för elever med funktionshinder är det nödvändigt med ett regionalt samarbete inom större delar av landet. Som jag nyss redovisat är riket indelat i fem regioner, med en planeringsberedning knuten till en länskolnämnd i resp. region. Beredningarnas uppgift är att samordna insatserna för elever med handikapp inom varje region och i övrigt planera så att befintliga resurser utnyttjas på bästa sätt. Vid länskolnämnderna på resp. huvudort finns en handikappkonsulent med uppgift att samordna handikappåtgärderna inom regionen och ute i länen i övrigt särskild tjänst som konsulent för rörelsehindrade elever.

Enligt föreskrifter i gymnasieförordningen (1987:743) om intagningsförfarandet skall ett skäligt antal platser avsättas för dem som på grund av särskilda omständigheter bör ges företräde framför de övriga, den s. k. fria kvoten. Detta kan göra det möjligt för rörelsehindrade ungdomar att få en gymnasieplats i den s. k. fria kvoten, om handikappet varit till men för deras inläring. Av ett par remissyttranden framgår också att rörelsehindrade elever, när så erfordras, regelmässigt placeras i gymnasieskolan enligt gymnasieförordningens bestämmelser om fri kvot. Som jag nyss redovisat finns det också regler om specialklasser — med bl. a. lägre elevantal — för elever som på grund av bl. a. rörelsehinder inte kan följa den vanliga undervisningen i gymnasieskolan. Vidare finns medel anslagna till statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet för elever med handikapp eller med andra särskilda behov.

Det finns emellertid en mera begränsad grupp svårt rörelsehindrade ungdomar, som inte kan följa den reguljära studiegången i gymnasieskolan och har speciella behov av social omvårdnad och habilitering, vilket gör att de för att kunna genomföra sina gymnasiestudier är helt beroende av att gå i specialanpassad utbildning för rörelsehindrade elever i gymnasieskolan kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser.

Dessa ungdomar som jag här betecknar som svårt rörelsehindrade har utöver ett rörelsehinder vanligen också tilläggshandikapp av skilda slag. De är alltså i regel flerhandikappade. Det är fråga om elever som behöver personlig hjälp både i skolan och under sin fritid och som dessutom är beroende av habiliterande insatser av t. ex. kurator, sjukgymnast eller logoped. De är i regel beroende av att ha en betydligt lugnare studietakt än andra elever. Det är inte ovanligt att studietiden behöver förlängas, ibland upp till det dubbla. Det kan vara fråga om att handikappet direkt påverkar möjligheterna att tillgodogöra sig undervisningen, men också ger mer indirekta följdverkningar, som t. ex. att den behandling som funktionshindret nödvändiggör tar så mycket tid och energi i anspråk att skolgången på

grund härav blir lidande. Specialanpassad utbildning i gymnasieskolan kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser är det enda alternativet för dem att fortsätta sin utbildning efter skolpliktstiden.

Handikapputredningen har för sin del föreslagit en lagstadgad rätt att få utbildning i gymnasieskolan för en vidare krets av svårt rörelsehindrade och för en mindre krets av de mest behövande dessutom en rätt att gå i just sådan gymnasieskola som har utbildning särskilt anpassad för dessa svårt rörelsehindrade i kombination med speciella omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering.

I sin vällovliga ambition att genom lagfäst rätt tillförsäkra hela den större kretsen av svårt rörelsehindrade en gymnasial utbildning har utredningen tagit som förebild den lagreglering som gäller för psykiskt utvecklingsstörda ungdomar. Dessa har en i 3 kap. 19 § skollagen inskriven rätt till utbildning efter fullgjord skolplikt, en utbildning som äger rum antingen i särskolan eller i vissa fall specialskolan. För rätten till fortsatt utbildning gäller vissa angivna åldersgränser vid 21 och 23 års ålder. Denna rätt till fortsatt utbildning tillkom genom 1985 års skollag och hade före dess motsvarats av skolplikt som sträckte sig till dessa åldersnivåer. Såsom återgavs i skollagspropositionen (1985/86: 10 del A s. 45) hade socialutskottet tidigare framhållit vikten av att psykiskt utvecklingsstörda ungdomar verkligen får all den undervisning som de kan tillgodogöra sig (SoU 1984/85:27 s. 18 f.).

Det kan ligga nära till hands att vad gäller rätt till utbildning vilja jämföra den mindre gruppen svårt rörelsehindrade som jag nyss beskrivit med psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som slutar den obligatoriska skolan.

När man söker jämförelser i denna fråga finns också anledning att påminna sig de anordningar för gymnasial utbildning som är etablerad för en annan grupp ungdomar med funktionshinder, nämligen döva och hörselskadade ungdomar. Som jag tidigare redovisat har deras särskilda hjälpbehov tillgodosetts genom särskilda anordningar inom gymnasieskolan i Örebro kommun. Årliga avtal träffas mellan kommunen och staten som bl. a. innebär att staten tillskjuter extra medel. Närmare föreskrifter om denna speciella utbildning finns intagna i ett särskilt kapitel i gymnasieförordningen (13 kap.). Där framgår bl. a. att i utbildningen skall tas in sökande oberoende av var i landet de är bosatta, dvs. hela landet utgör elevområde, och att antalet elevplatser skall bestämmas av regeringen för varje redovisningsår. Någon ovillkorlig rätt att få plats i denna speciella utbildning finns inte, lika litet som i fråga om gymnasieskolan i övrigt. Rätten att få utbildning i gymnasieskolan gäller "i mån av plats" (5 kap. 7 § skollagen).

Bakgrunden till denna villkorlighet är främst att en uttrycklig rätt för ungdomar måste motsvaras av en *skyldighet* för någon att förverkliga den utfästa rätten.

Vad gäller rätten till fortsatt utbildning efter skolpliktstiden för psykiskt utvecklingsstörda är skyldighetssidan täckt genom att landstingskommunerna, i vissa fall kommunerna, är ålagda att anordna särskola (6 kap. 1 § skollagen) och, för det fall utbildningen behöver ske i specialskolan, genom att dessa skolor har staten som huvudman.

Gymnasieskolan däremot är en frivillig skolform, inte bara för eleverna. Den "får anordnas av kommuner och landstingskommuner efter medgivande av skolöverstyrelsen i varje särskilt fall" (5 kap. 2 § skollagen). En kommun kan alltså i gällande system inte åläggas att inrätta gymnasieskola eller att anordna någon viss sorts utbildning i sin gymnasieskola.

Frågan är då om man trots allt kan finna någon möjlighet att tillmötesgå de starka önskemålen att åtminstone för den mindre kretsen av svårt rörelsehindrade som förut beskrivits införa en lagstadgad rätt till utbildning i gymnasieskolan, en rätt till för dem specialanpassad utbildning som kombineras med särskilda omvårdnadsinsatser och som bör anordnas på några få gymnasior i riket.

Som framgått finns redan etablerad specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade i gymnasieskolan i Göteborgs kommun (Angered) och i Stockholms kommun (Skärholmen). Förslag om en motsvarande utbildning i den norra planeringsregionen, närmare bestämt i gymnasieskolan i Umeå har mötts av en positiv inställning från den kommunens sida. I samförstånd med statsrådet Persson bedömer jag att från de hittills aktuella kommunerna får anses föreligga så pass starka garantier för att den specialanpassade utbildningen fortsätter och kommer att följa de regler som nu föreslås, att jag anser mig kunna förorda en i skollagen inskriven rättighet. Likaså finns goda förhoppningar beträffande den tredje gymnasiekommunen. Avsikten är dock att så snart som möjligt begära bekräftelser från de aktuella kommunerna beträffande anordnande av den specialanpassade utbildningen. Detta kan lämpligen ske i anslutning till att planerade avtal förbereds med vederbörande huvudman om ansvar för eleverna, omvårdnad i boendet och habilitering (se avsnitt 3.4 slutet).

Den förordade rätten till gymnasial utbildning bör såsom gäller för utvecklingsstörda sträcka sig till och med vårterminen det år eleven fyller 21 år. Vissa elever kan ha behov av ytterligare skolgång för att avsluta dessförinnan påbörjad utbildning. Om det behövs bör eleven därför ha rätt att få fortsätta sin skolgång till och med vårterminen det år då eleven fyller 23 år.

Rätten till den specialanpassade utbildningen i gymnasieskolan förutsätts givetvis inträda först när skolplikten fullgjorts. (3 kap. 2 och 3 §§)

Omständigheter som kan ytterligare försvara att man nu lagfäster en rätt till gymnasial utbildning för en grupp svårt rörelsehindrade är dels att det rör sig om mycket få ungdomar, dels att verksamheten knyts till några få orter, såvitt nu kan bedömas tre gymnasiekommuner. Detta bör bidra till att verksamheten och ansvaret blir hanterligt. Utredningen har uttalat sig om antalsmässiga skattningar av behovet med mycket stor försiktighet. Möjligen kan antalet behövande för riket som helhet röra sig om storleksordningen 20 per årskull och totalt för samtidigt undervisade i en ofta fyraårig studiegång omkring ett hundratal.

Det bör understrykas att det både för den begränsade grupp svårt rörelsehindrade som här föreslås få en i skollagen inskriven rätt till gymnasial utbildning och för en vidare krets av något mindre svårt rörelsehindrade har stor betydelse och bör innebära en trygghet, att de fem planeringsberedningarna vid länskolnämnderna genom dc till verksamheten knutna

konsulenterna för rörelsehindrade (Rh-konsulenter) följer dessa handikappade barn och ungdomar på deras väg genom skolväsendet. Detta liksom de förut berörda möjligheterna till intagning i den fria kvoten och till undervisning i specialklass i gymnasieskolan är tillgångar som inte bör underskattas.

Till sist kan noteras att ett förslag om lagstadgad rätt till gymnasial utbildning för alla ungdomar nyligen lagts fram av Skola – Arbete – utredningen (U 1988:11), som har haft i uppdrag att göra en översyn av det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar under 18 år. Förslaget finns i betänkandet (SOU 1989:113) Ungdomars kompetens. Vägar in i framtidens kunskapsamhälle, som nu skall remissbehandlas.

**Intagningen till specialanpassad utbildning för rörelsehindrade i gymnasieskolan*

Frågor om intagning i gymnasieskolan skall i allmänhet prövas av en intagningsnämnd. Det finns en intagningsnämnd i vart och ett av landets drygt 100 gymnasieområden. En intagningsnämnd skall ha minst fem ledamöter som länskolnämnden utser. Bland ledamöterna skall det finnas en SYO-funktionär. Minst en av ledamöterna skall vara skolledare, studierektor eller lärare i gymnasieskolan och minst en skall ha en sådan tjänst i grundskolan.

Utredningen har föreslagit att frågan om intagning av svårt rörelsehindrade elever i gymnasieskolan skall avgöras av vederbörande intagningsnämnd, dvs. intagningsnämnden för den gymnasierregion som skolan tillhör.

Jag anser att en nämnd som skall bedöma behov av utbildning i specialanpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever bör ha en sammansättning som tillgodoser nämndens behov av sakkunskap om rörelsehinder i kombination med andra handikapp, erfarenhet av utbildning av svårt rörelsehindrade elever samt erfarenhet av grundskola och gymnasial utbildning och överblick över utbildningssituationen vid gymnasieskolor med specialanpassad utbildning. Sådan sakkunskap finns enligt min mening för närvarande framför allt hos skolöverstyrelsen, nämnden för vårdartjänst, planeringsberedningarna samt utbildningshuvudmännen och ledningen för skolor, elevhem och habilitering på de berörda orterna.

Som jag tidigare har framhållit bör det anordnas specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade endast vid ett mycket begränsat antal gymnasieskolor. Utbildningen bör därför vara avsedd för elever från hela landet. Om intagningen enligt utredningens förslag skulle göras av resp. intagningsnämnd, skulle detta innebära att tre olika intagningsnämnder skulle komma att göra sådan prövning. Komplikationer kan därvid uppstå vid en behovsprövning. Bl. a. skulle en sökande kunna komma att tvingas föra tre parallella processer, om han sökt plats i samtliga tre skolor och fått avslag.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt bedömer jag att intagningen till specialanpassad utbildning i gymnasieskola med fördel bör kunna samordnas i en särskild nämnd som är gemensam för de aktuella gymnasieskolorna. Därigenom ges förutsättningar för en likvärdig bedömning vid intag-

ningsförfarandet oavsett var i landet eleven bor. En gemensam nämnd ger alltså samordningsvinster i samband med själva förfarandet. I en sådan nämnd bör ingå representanter för skolöverstyrelsen, nämnden för vårdartjänst, planeringsberedningarna samt någon representation för huvudmännen eller ledningen för skola, elevhem eller habilitering på resp. gymnasieort. Skolöverstyrelsen är den centrala myndighet som har en överblick över hela det offentliga skolväsendet. I skolöverstyrelsens tillsynsuppgifter ingår bl. a. att följa utvecklingen av skolväsendet i olika avseenden och att ge stöd i syfte att främja utvecklingen mot fastställda mål och likvärdig utbildningsstandard i hela landet. Med hänsyn härtill anser jag att det bör vara skolöverstyrelsen som utser ledamöter i den särskilda nämnden. Vidare anser jag att nämnden bör vara knuten till skolöverstyrelsen men att nämndens behov av kansliresurser bör kunna tillgodoses av nämnden för vårdartjänst. Det är en uppgift för regeringen att meddela närmare föreskrifter om den särskilda nämnden och dess sammansättning.

** Överklagande av beslut*

En sökande bör enligt min mening kunna överklaga ett beslut som innebär att han eller hon inte anses ha rätt till specialanpassad gymnasieutbildning. De bestämmelser om överklagande som nu finns enligt skollagen innebär i flertalet fall att överklagande skall ske hos skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsens beslut kan i vissa fall överklagas till regeringen. Överklagade ärenden av nu förevarande slag avser frågor om enskilds rättigheter gentemot det allmänna. Prövningen är av sådant slag att den enligt min mening bör göras av domstol. Kammarrätten är redan i dag klagoinstans i en del skolärenden. Övervägande skäl talar enligt min mening för att kammarrätten bör anförtros även uppgiften att pröva överklagade beslut rörande de svårt rörelsehindrade ungdomarnas rätt till specialanpassad gymnasieutbildning i gymnasieskola. Jag vill emellertid inte utesluta att frågan om lämplig domstolsinstans kan behöva omprövas mot bakgrund av vad som kommer att föreslås av den nyligen tillsatta domstolsutredningen (Ju 1989:06).

Min bedömning: Den specialanpassade utbildningen för svårt rörelsehindrade elever anordnas som en del av en kommuns befintliga gymnasieskola. Huvudmannaskapet för själva utbildningen är därmed givet.

Huvudmannaskapet för boende i elevhem, omvårdnad och habilitering i anslutning till gymnasieskolan i Stockholms kommun vid den skolenhet som kallas Skärholmens gymnasium bör i avvaktan på överenskommelse med annan huvudman åvila nämnden för vårdartjänst.

Motsvarande huvudmannaskap för omvårdnadsinsatser i anslutning till gymnasieskolan i Göteborgs kommun vid den skolenhet som kallas Angereds gymnasium utövas av Stiftelsen Bräcke Diakonigård. Jag anser inte att någon ändring av huvudmannaskapet för denna verksamhet är motiverad.

Beträffande huvudmannaskapet för boende i elevhem, omvårdnad och habilitering i anslutning till den tilltänkta gymnasieskolan i den norra planeringsregionen bör eftersträvas ett åtagande av kommunen eller landstingskommunen.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med min.

Remissinstanserna: Utredningens bedömning får stöd av samtliga remissinstanser som yttrar sig i frågan.

Skälen för min bedömning: Kommuner och landstingskommuner är huvudmän för gymnasieskolan i landet.

Kommunens socialnämnd skall enligt socialtjänstlagen (1980:620) verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Den person, som inte får sitt behov av stöd och hjälp tillgodosett på annat sätt, har enligt socialtjänstlagen rätt till bistånd för sin försörjning och sin livsföring i övrigt.

I hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) sägs att landstingskommunen skall erbjuda god hälso- och sjukvård åt den som är bosatt inom landstingskommunen. Även i övrigt skall landstingskommunen verka för en god hälsa hos hela befolkningen.

Som jag nyss sagt ställer den specialanpassade gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade elever stora krav på samspel mellan de pedagogiska insatserna, elevhem och habilitering. För att säkerställa en samordning mellan insatserna är det enligt min mening angeläget att ansvaret för dessa inte delas upp på fler huvudmän än nödvändigt.

Såvitt gäller den specialanpassade utbildningen vid gymnasieskolorna är som nämnts huvudmannaskapet givet i och med att utbildningen anordnas som en del av kommunens gymnasieskola, inte som en separat skolform.

När det gäller huvudmannaskapet för boendet i elevhem, den omvårdnad som bedrivs i anslutning till boendet samt habilitering, anser jag att det bör åvila en och samma huvudman vid resp. gymnasieskola.

Som jag nyss redovisat, uppdrog regeringen redan år 1979 åt statens förhandlingsnämnd att ta upp förhandlingar om att överföra verksamheten med elevhem och omvårdnad vid Skärholmens gymnasium från nämnden för vårdtjänst till Stockholms läns landstingskommun. Någon överenskommelse om ändrat huvudmannaskap för verksamheterna har inte träffats. Jag anser emellertid att det är angeläget att frågan åter aktualiseras med anledning av de nya förutsättningar som nu kommer att gälla. I avvaktan härpå bör huvudmannaskapet för boendet i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering ligga kvar på nämnden för vårdtjänst.

Beträffande huvudmannaskapet för boende i elevhem, omvårdnad och habilitering vid Angereds gymnasium, har jag erfarit att förutsättningarna är goda för att Stiftelsen Bräcke Diakonigård kan kvarstå som huvudman för dessa. Jag anser därför inte någon ändring vad gäller huvudmannaskapet för omvårdnadsverksamheterna i anslutning till utbildningen vid Angereds gymnasium är motiverad.

Jag har nyss redovisat att jag anser att specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar bör anordnas i ytterligare en gymnasiekommun, nämligen i den norra planeringsregionen. Jag har fått veta att förutsättningarna är goda för att Umeå kommun i samarbete med Västerbottens läns landstingskommun skall kunna åta sig denna uppgift.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om avtal med vederbörande huvudmän om ansvaret för boende i elevhem, omvårdnad samt habilitering i anslutning till den specialanpassade gymnasieutbildningen.

3.5 Kostnader för omvårdnadsinsatser

Mitt förslag: Till kostnaderna för boende i elevhem, övriga sociala omvårdnadsinsatser samt habilitering i anslutning till specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar vid gymnasieskola skall lämnas statsbidrag via anslag till nämnden för vårdtjänst.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet instanser delar utredningens bedömning. Flera remissinstanser framhåller att en elev inte skall vara beroende av kommunalekonomiska överväganden och att det är naturligt att staten åtar sig ekonomiskt ansvar för de svårt rörelsehindrade elevernas gymnasieutbildning.

Socialstyrelsen förordar att det statliga stödet beräknas så att kommunernas kostnader för de aktuella eleverna blir ungefär lika stora som vid ett boende på hemorten. *Riksförbundet för trafik- och polioskadade* anser att utredningens förslag vänder upp och ner på den hittillsvarande ordningen och från många synpunkter är helt oacceptabelt. *Neurologiskt handikappades riksförbund* tillstyrker förslaget men uttrycker viss förståelse för farhå-

gor som framförs i ett särskilt yttrande till betänkandet, om att den föreslagna finansieringen kan leda till att kommunernas strävan att anpassa gymnasieutbildningen minskar.

Skälen för mitt förslag: Som jag nyss har redovisat beslutade regeringen år 1986 att dåvarande styrelsen för vårdartjänst fr. o. m. den 1 januari 1987 skulle debitera elevernas hemkommuner och hemlandstingskommuner avgift för boende, sociala omvårdnadsinsatser och habilitering i anslutning till utbildningen vid Skärholmens gymnasium. Beslutet har gällt tills vidare i avvaktan på den slutliga överenskommelsen, som avsågs kunna träffas i anslutning till de förhandlingar som statens förhandlingsnämnd förde med Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om huvudmannskapet för verksamheten vid Skärholmens gymnasium. Någon sådan överenskommelse har emellertid inte träffats. Frågan om finansieringen av dessa kostnader har sedan dess vid flera tillfällen uppmärksamats av riksdagen. Med hänsyn till frågans tidigare behandling i riksdagen, utredningens bedömning samt flertalet av remissinstansernas ställningstaganden föreslår jag att staten övertar ansvaret för finansieringen av boendet i elevhem, övriga sociala omvårdnadsinsatser och habilitering vid den specialanpassade gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade elever. Begreppet omvårdnadsinsatser använder jag som en sammanfattande benämning på alla de insatser som den svårt rörelsehindrade eleven vid sidan av den specialanpassade utbildningen behöver under sin utbildningstid, nämligen boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering.

Statens kostnadsansvar för svårt rörelsehindrade gymnasieungdomars boende i elevhem bör avse driften av elevhem, inte anordnandet av dem.

Med omvårdnad i boendet avser jag den personliga och praktiska hjälp i anslutning till boendet som eleverna behöver för att kunna klara sina gymnasiestudier.

Med habilitering avser jag omvårdnad i form av det särskilda sociala, psykologiska och medicinska stöd som eleven behöver.

Mitt förslag innebär att staten skall finansiera kostnader för boende i elevhem, omvårdnadsinsatser och habilitering för svårt rörelsehindrade elever som bor i elevhem. Staten skall också svara för kostnaderna för habilitering för svårt rörelsehindrade elever som är hemmahörande i annan landstingskommun än den som skolan ligger i, men som bor i annan bostad än elevhem. Förslaget innebär inte att hemkommunernas och hemlandstingens ansvar för de berörda eleverna helt försvinner. Ansvaret för att ungdomarna får den omvårdnad och habilitering som de behöver kvarstår under de helger och skollov då eleverna vistas i sina hemkommuner. Hemkommunerna svarar också för vissa kostnader i anslutning till undervisningen genom att interkommunal ersättning tas ut enligt bestämmelserna i skollagen (1985:100) och förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till denna lag.

Mitt förslag: Av en elev som uppbär hel förtidspension eller helt sjukbidrag eller har inkomst av eget arbete eller har viss studiehjälp och som bor i elevhem i anslutning till gymnasieskola med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever, får tas ut skäligen avgift för kost och logi. Föreskrifter rörande sådana avgifter meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag: Avgiftsreglerna för boende i elevhem vid specialgymnasium för svårt rörelsehindrade elever skall motsvara dem som gäller för psykiskt utvecklingsstörda.

Remissinstanserna: *Umeå kommun* och *Stockholms läns landstings omsorgsnämnd* stöder utredningens förslag om elevavgift. *Stiftelsen Bräcke Diakonigård* anser inte att utredningens jämförelse med omsorgsverksamheten för psykiskt utvecklingsstörda är bra, eftersom de rörelsehindrade eleverna inte bor stadigvarande på elevhem.

Skälen för mitt förslag: Ungdomar som studerar vid gymnasieskola med specialanpassad utbildning har i allmänhet förtidspension eller sjukbidrag. Dessa medel avses täcka ungdomarnas kostnader för boende och liknande utgifter. En inackorderingsavgift som på ett realistiskt sätt avspeglar normalkostnader för boende och mat bidrar till att förbereda ungdomarna inför de ekonomiska förhållanden som kommer att möta dem som vuxna. Jag anser därför att elever som har hel pension eller helt sjukbidrag eller egen inkomst och som bor i elevhem under studietiden skall erlägga en avgift för kost och logi. Elever som har studiehjälp i form av inackorderingsstillägg eller utbildningsbidrag i form av traktamente skall också erlägga sådan avgift.

Beträffande avgifternas storlek föreslår utredningen att regler bör införas som motsvarar dem som gäller för psykiskt utvecklingsstörda som bor i gruppboende eller elevhem enligt lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. (omsorgslagen).

Avgifter för kost och logi får enligt omsorgslagen tas ut av dem som har stadigvarande bostad på landstingskommunens bekostnad. I den förordning (1986:565) som utfärdats i anslutning till omsorgslagen har föreskrivits att avgifterna för kost och logi för kalendermånad får uppgå till högst tio procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Svårt rörelsehindrade elever som bor i elevhem i anslutning till gymnasieskola med specialanpassad utbildning bor dock – liksom flertalet psykiskt utvecklingsstörda som går i yrkesskola – inte stadigvarande i elevhem, utan endast under skoltid. De har i allmänhet kvar sin bostad på hemorten och har därför ofta en dubbel bostadskostnad. Jag anser att hänsyn bör tas till detta och att de avgifter för kost och logi som tas ut av de svårt rörelsehindrade ungdomarna som endast under skoltid bor på elevhem således bör vara lägre än dem som tas ut av ungdomar som bor stadigvarande på elevhem. Avsikten är att föreskrifter om sådana avgifter skall meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Den författ-

ningsmässiga regleringen av avgifterna bör avse endast elevhem som drivs av staten, kommun eller landstingskommun. Det får dock förutsättas att Stiftelsen Bräcke Diakonigård i allt väsentligt tillämpar motsvarande ordning.

3.7 Nämnden för vårdartjänst

Min bedömning: Nämnden för vårdartjänst bör vid sidan av de uppgifter den har i dag för vårdartjänst m. m. och i fråga om huvudmannskapet för elevhem, omvårdnad och habilitering i anslutning till Skärholmens gymnasium, årligen lägga fram förslag till regeringen om statligt anslag till statsbidrag till boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering i anslutning till gymnasieskolorna med specialanpassad utbildning. Nämnden för vårdartjänst bör vara den statliga myndighet som fördelar de här åsyftade statsbidragen enligt de regler som regeringen föreskriver.

Nämnden för vårdartjänst bör också bistå med kansliresurser för den särskilda nämndens verksamhet.

Utredningens bedömning: Överensstämmer delvis med min bedömning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrar sig i frågan delar utredningens bedömning.

Nämnden för vårdartjänst är positiv till att åta sig uppgifter i samband med genomförande av förslagen. I dagsläget anser sig nämnden emellertid inte ha resurser att utföra de ytterligare uppgifter som utredningen föreslår.

Skälen för min bedömning: Nämnden för vårdartjänst organiserar verksamhet med vårdartjänst för svårt rörelschindrade ungdomar som studerar i eftergymnasial utbildning eller vid folkhögskola. Nämnden har också ansvaret för verksamheten med omvårdnad m. m. för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium.

Jag anser att nämnden har både kunskap inom själva sakområdet och lång erfarenhet av sådana uppgifter som det här är frågan om. Jag anser därför att nämnden bör vara den statliga myndighet som lägger fram förslag till regeringen om anslag till statsbidrag för boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering i anslutning till gymnasieskolorna med specialanpassad utbildning samt som fördelar bidragen till vederbörande huvudman enligt de regler som regeringen utfärdar. Nämnden bör också enligt min mening bistå med kansliresurser för den särskilda nämnden. Nämnden för vårdartjänst har emellertid anmält att den i dagsläget inte utan en förstärkning på kanslisidan har resurser att utföra föreslagna uppgifter. Jag anser att en viss förstärkning av nämndens kansli är befogad och återkommer strax till detta.

De föreslagna ändringarna i skollagen bör träda i kraft den 1 januari 1991. De nya reglerna bör tillämpas i fråga om elever som söker eller påbörjar Rh-anpassad utbildning i gymnasieskola från och med höstterminen 1991.

Detta innebär att den föreslagna särskilda nämnden kan inrättas fr. o. m. januari 1991 och under första halvåret genomföra intagningsförfarandet enligt de nya reglerna till utbildning som börjar höstterminen 1991. I den gymnasiekommun som reguljärt borde ta emot den unge behöver man kanske använda tiden att parallellt överväga eventuella lösningar för den händelse han eller hon visar sig inte ha förutsättningar att tas in i specialanpassad utbildning i Göteborg eller Stockholm eller på den tredje planerade orten, om start där skulle kunna ske redan höstterminen 1991.

För svårt rörelsehindrade elever som redan läsåret 1989/90 är eller till läsåret 1990/91 blir intagna i den hittillsvarande utbildningen i Göteborg (Angered) och i Stockholm (Skärholmen) avses nuvarande förhållanden gälla tills de slutfört sin utbildning eller eventuellt slutat i förtid av någon anledning. Genomförandet av det nya systemet blir alltså successivt.

Utan hinder av att ändringarna i skollagen inte träder i kraft tidigare än att de första gången tillämpas vid intagningen till läsåret 1991/92, bör det föreslagna statsbidraget lämnas fr. o. m. budgetåret 1990/91 för elever som då går i gymnasieskolor med specialanpassad utbildning. Bidraget bör begränsas till att avse sådana av de nuvarande eleverna som hör till de svårt rörelsehindrade, vilka – enligt nämndens för vårdartjänst bedömning – skulle omfattas av de nya lagreglerna.

3.9 Anslagsfrågor

I gymnasieförordningen (1987:743) finns det regler om bl. a. specialklasser för elever som på grund av bl. a. rörelsehinder inte kan följa den vanliga undervisningen i gymnasieskolan. Vidare finns anslag till särskilda insatser inom skolväsendet för elever med handikapp eller andra särskilda behov.

Resurser för undervisningen beräknas enligt bestämmelserna i gymnasieförordningen. I 1990 års budgetproposition för utbildningsdepartementets verksamhetsområde (1989/90:100 bil.10) har således medel beräknats för de nuvarande utbildningarna vid Skärholmens resp. Angereds gymnasium. Jag har fått veta att statsrådet Persson avser att återkomma till medelsberäkningar i nästa års budgetproposition till följd av nu lämnade förslag.

I 1990 års budgetproposition (1989/90:100 bil.7) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på en särskild proposition i ämnet, till Nämnden för vårdartjänst för budgetåret 1990/91 beräkna ett förslagsanslag på 34 928 000 kr. Jag återkommer nu till denna anslagsfråga.

G. Omsorg om äldre och handikappade

G 4. Nämnden för vårdartjänst

1988/89 Utgift	31 698 130
1989/90 Anslag	34 928 000
1990/91 Förslag	83 717 000

1. Vårdartjänst

Jag räknar med en fortsatt ökad efterfrågan på vårdartjänst åt studerande med svåra rörelsehinder vid folkhögskolor, universitet och högskolor och beräknar ett medelsbehov för denna på 40 092 000 kr.

2. Omvårdnadsinsatser i anslutning till gymnasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade

Som jag nyss har redovisat har jag fått veta att det finns goda förutsättningar för att specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever skall kunna anordnas vid någon gymnasieskola i den norra planeringsregionen. Medel bör därför anslås för boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering, dels för de nuvarande specialanpassade utbildningarna vid gymnasieskolorna i Stockholm (Skärholmen) och Göteborg (Angered), dels för den avsedda specialanpassade utbildningen vid en gymnasieskola i den norra planeringsregionen.

Jag beräknar utgifterna för verksamheterna vid nuvarande två gymnasieskolorna samt för verksamheten i den norra planeringsregionen till 39 765 000 kr., varav 200 000 kr. utgör medel till personalförstärkning vid Skärholmens gymnasium.

Vidare beräknar jag att under budgetåret 1990/91 härutöver behövs ett engångsbelopp på 300 000 kr. för anskaffning av teknisk utrustning till elevbostäderna i anslutning till Skärholmens gymnasium.

Jag beräknar intäkter i form av inackorderingsavgifter till 979 000 kr.

Totalt för omvårdnadsinsatser beräknar jag ett medelsbehov på 39 086 000 kr.

3. Nämnden för vårdartjänst

Nämnden för vårdartjänst bör som tidigare disponera medel för att bidra till utveckling av metoder för boendeservice och andra kvalificerade insatser för personer med omfattande funktionshinder. Jag beräknar medelsbehovet för detta till 1 179 000 kr.

Jag bedömer att nämnden övergångsvis behöver en förstärkning vid sitt kansli med anledning av att ytterligare uppgifter skall läggas på nämnden enligt de förslag jag nu lagt fram. Jag beräknar kostnaden härför till

288 000 kr. Förstärkningsresursen bör kunna omprövas då nämndens huvudmannaskap för elevhushåll, omvårdnad och habilitering vid Skärholmens gymnasium upphör.

Jag finner också att nämnden för vårdartjänst inte bör omfattas av huvudförslaget och beräknar den sammanlagda kostnaden för nämndens kansli till 4 539 000 kr.

Förslagsanslaget G 4 Nämnden för vårdartjänst för nästa budgetår bör tas upp med 83 717 000 kr.

4 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har upprättats förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Förslaget har upprättats i samråd med statsrådet Persson.

5 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

1 kap.

5 a §

I denna nya paragraf bemyndigas regeringen bestämma vilka kommuner som skall få rätt att i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning för svårt rörelsehindrade. Det är fråga om gymnasieskola med tillgång till pedagogiska, sociala och medicinska specialresurser som är nödvändiga för att en svårt rörelsehindrad elev skall kunna tillgodogöra sig gymnasieutbildningen. Dessa skolor kallas i förslaget av praktiska skäl gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning. För närvarande finns sådana skolor i Skärholmen och Angered med Stockholms resp. Göteborgs kommun som huvudman för själva utbildningen. Avsikten är att utöver dessa kommuner ge en kommun i norra planeringsregionen rätt att anordna sådan utbildning vid sin gymnasieskola.

7 §

I paragrafen anges innebörden av vissa termer som förekommer i lagen. Rätten till specialanpassad utbildning i gymnasieskola skall gälla vissa svårt rörelsehindrade ungdomar enligt vad som närmare beskrivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 3.3). I paragrafen har därför tagits in en definition av vad som skall förstås med svårt rörelsehindrad i förevarande sammanhang. Svårt rörelsehindrad är den som på grund av ett rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa den reguljära studiegången i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier har behov av såväl speciellt

för handikappet anpassad gymnasieutbildning som de särskilda omvårdnadsinsatser — i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering — som är knutna till en skola med sådan utbildning.

3 kap.

19 a §

Som framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 3.3) skall vissa svårt rörelsehindrade ungdomar ha rätt till utbildning i gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning. Vad som skall avses med svårt rörelsehindrad har definierats i 1 kap. 7 § och vidare utvecklats i den allmänna motiveringen. Vid bedömning av kriteriet svårt rörelsehindrad skall rörelsehindret inte betraktas isolerat. Det väsentliga är om det samlade handikappet medför så stora svårigheter att den unge inte kan följa reguljär studiegång. Det behöver inte vara fråga om handikappets direkta inverkan på elevens möjligheter att tillgodogöra sig undervisning, utan det kan också vara så att habilitering och behandling tar så mycket tid och energi i anspråk att skolgången blir lidande. En förutsättning för gymnasieutbildningen är givetvis att eleven har fullgjort sin skolplikt. Eleven förutsätts vidare vara beroende av de särskilda omvårdnadsinsatser som erbjuds vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna för att kunna genomföra gymnasiala studier.

I allmänhet hinner gymnasieutbildningen fullföljas före utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 21 år. Undantag finns emellertid. För att en påbörjad utbildning skall kunna slutföras även om det innebär att den ordinarie övre åldersgränsen överskrids något föreskrivs i paragrafens andra stycke att utbildningen i sådant syfte skall få fortgå till slutet av vårterminen det år eleven fyller 23 år.

5 kap.

5 a §

I paragrafen anges att hela riket utgör elevområde för den speciellt anpassade utbildningen. Vid de gymnasieskolor med Rh-anpassad utbildning som kommer att finnas i landet skall alltså riksintagning gälla. Detta innebär att en elev i sin ansökan bör ange vid vilken skola han eller hon önskar genomföra sin utbildning. I allmänhet torde det bli den skola som geografiskt ligger närmast hemorten. I största möjliga utsträckning bör givetvis önskemålen om skola beaktas. Det har dock inte ansetts möjligt att föreskriva om en ovillkorlig rätt att välja viss skola.

7 §

Paragrafen innehåller allmänna bestämmelser om rätt till gymnasieutbildning. Som framgår av paragrafens lydelse är denna rätt inte ovillkorlig utan gäller i mån av plats. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer kan vidare meddela föreskrifter om behörighetsvillkor och om urval bland inträdessökande.

I ett nytt tredje stycke erinras om att svårt rörelsehindrade elevers rätt till gymnasieutbildning regleras i 3 kap. 19 a §. Definitionen på svårt rörelsehindrad framgår av 1 kap. 7 §.

12 a §

I paragrafen anges att frågor om intagning till Rh- anpassad utbildning i gymnasieskola skall avgöras av en särskild nämnd. För sådan utbildning skall riksintagning gälla. Det har därför bedömts lämpligt att frågor om intagning till utbildning vid dessa skolor prövas av en nämnd gemensam för hela landet. Det får anses självklart att nämnden skaffar sig det underlag som behövs för att kunna göra en riktig bedömning. I detta kan ligga att bl. a. inhämta yttrande från skolledningen för den avlämnande skolan och den skola som är aktuell.

Den särskilda nämnden skall bestå av minst sju och högst elva ledamöter. Med hänsyn till de särskilda förutsättningar som skall gälla för att en elev skall ha rätt till Rh-anpassad gymnasieutbildning skall i nämnden, förutom företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, finnas personer med särskild kompetens att göra en sådan bedömning. Detta tillgodoses genom att i nämnden skall finnas företrädare från skolöverstyrelsen, länskolnämndernas planeringsberedningar och nämnden för vårdartjänst. I nämnden bör också ingå någon representation för huvudmännen eller ledningen för skola, elevhem eller habilitering på resp. gymnasieort. Nämndens ledamöter skall utses av skolöverstyrelsen.

Enligt paragrafens tredje stycke får nämndens beslut överklagas hos kammarrätten. Behörig att överklaga ett beslut av nämnden i fråga om intagning skall endast vara den elev som sökt den Rh- anpassade gymnasieutbildningen. Elevens rätt att överklaga gäller i första hand beslut att helt vägra honom utbildning vid skola med Rh-anpassad utbildning. Också andra frågor om rätt till utbildning enligt 3 kap. 19 a § skall kunna överklagas av den som gjort ansökan hos nämnden i sådant avseende. Rätt att överklaga nämndens beslut gäller dock inte placering vid viss gymnasieskola.

14 a §

I anslutning till gymnasieskolorna med specialanpassad utbildning skall erbjudas särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering för att eleven skall kunna tillgodogöra sig undervisningen. Omvårdnadsinsatserna i boendet och habiliteringen skall tillhandhållas kostnadsfritt för eleven. Detta beror på att statsbidrag lämnas till sådana kostnader (jfr avsnitt 3.5). Av elever som bor i elevhem skall emellertid huvudmannen kunna ta ut en skälig avgift för kost och logi. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om sådana avgifter. Avsikten är att avgift skall kunna tas ut om eleven uppbär folkpension i form av hel förtidspension eller helt sjukbidrag eller har inkomst av eget arbete. Av elev som inte har sådana pensionsförmåner eller inkomster men har studiehjälp i form av inackorderingstillägg eller utbildningsbidrag i form av traktamente skall avgift få tas ut som högst

motsvarar dessa förmåner. Förevarande reglering avser boende i elevhem under kommunalt eller annat offentligt huvudmannaskap. Det får dock förutsättas att Stiftelsen Bräcke Diakonigård för omvårdnadsverksamheten i anslutning till Angereds gymnasium i allt väsentligt tillämpar motsvarande ordning.

12 kap.

10 §

Genom en ny paragraf har öppnats möjlighet för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om svårt rörelsehindrade elevers specialanpassade utbildning i gymnasieskola. Det kan förutses att det för denna utbildning kan finnas behov av att göra undantag från de allmänna bestämmelser om gymnasieskola som gäller enligt skollagen. Den nya bestämmelsen möjliggör sådana undantag.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslaget till

1. lag om ändring i skollagen (1985:1100),

dels att

2. godkänna vad jag förordat om statlig finansiering av kostnaderna för boende i elevhem, omvårdnad samt habilitering i anslutning till gymnasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar (avsnitt 3.5),

3. till *Nämnden för vårdartjänst* under femte huvudtiteln för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 83 717 000 kr.

Vidare hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

4. anordnande av specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade i en gymnasieskola i den norra planeringsregionen (avsnitt 3.2),

5. huvudmannaskap för Rh-anpassad utbildning och för omvårdnadsinsatser i anslutning till skola med sådan utbildning (avsnitt 3.4),

6. uppgifter för nämnden för vårdartjänst (avsnitt 3.7).

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredraganden har hemställt om.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1989:54) Rätt till utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar

Prop. 1989/90:92
Bilaga 1

1 Sammanfattning

1989 års handikapputredning, vars huvudsakliga uppdrag är att kartlägga och analysera insatser för funktionshindrade inom socialtjänsten samt inom habiliteringen och rehabiliteringen, har genom tilläggsdirektiv den 1 december 1988 (dir. 1988:65) fått i uppdrag att utreda frågan om svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasiestudier.

Den utveckling som skett under en följd av år har inneburit att allt fler rörelsehindrade ungdomar kunnat få sin gymnasieutbildning i sina hemkommuner. En liten grupp svårt rörelsehindrade har emellertid behov av mycket stora och specialiserade insatser av pedagogisk, social och medicinsk art för att klara sin skolgång. För denna grupp finns i dag särskilt anpassad undervisning, kombinerad med elevhemsboende, omvårdnad i boendet samt habilitering, på två platser i landet. Dessa är Skärholmens gymnasium i Stockholm (ca 40 elever) och Angeredsgymnasium i Göteborg (ca 15 elever). Huvudmän för utbildningen vid dessa skolor är resp. kommun. Huvudmän för habilitering, elevhem och omvårdnad i boendet är vid Skärholmsegymnasiet en statlig myndighet, nämnden för vårdtjänst (som försöksverksamhet) och vid Angeredsgymnasiet en kyrklig stiftelse, Bräcke Diakonigård.

I detta betänkande används termen "omvårdnad" som en sammanfattande benämning för verksamheterna med habilitering, elevhemsboende och den omvårdnad ungdomarna får i elevhemmen.

Vi har fått i uppdrag att kartlägga och lämna förslag som undanröjer de hinder som kan finnas för svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning. Vi har därvid utgått från att det bästa egentligen vore att alla rörelsehindrade ungdomar kunde få sin utbildning i den vanliga gymnasieskolan och på samma sätt som andra. Detta skulle stämma bäst överens med de principer om normalisering och integrering, som sedan flera år utgör riktlinjer för handikappolitiken.

Vi har emellertid måst konstatera att detta av praktiska skäl inte är en framkomlig väg när det gäller de svårast handikappade. Dessa är så få och har så speciella behov att det inte går att lokalt i landets alla kommuner ha resurser och kompetens för deras utbildning och omvårdnad. Speciellt anpassade gymnasieplatser måste för denna grupp anordnas på ett begränsat antal platser i landet. Vi har koncentrerat vårt arbete till frågan om gymnasieutbildning för denna svårast handikappade grupp av rörelsehindrade.

Vi har därvid urskilt framför allt två problem. Det första är att speciellt anpassad utbildning bara finns på två orter i landet. I södra och norra delarna av landet saknas sådan utbildning. Det andra problemet rör finansieringen av kostnaderna för elevernas omvårdnad vid de specialanpassade gymnasierna.

När det gäller det första problemet har vi genom enkäter fått in vissa

antalsuppgifter rörande svårt rörelsehindrade ungdomar och deras gymnasiestudier. Antalsuppgifterna är ganska osäkra, främst därför att den grupp svårt rörelsehindrade som vi sökt kunskap om är svår att definiera och avgränsa från andra rörelsehindrade. Med denna reservation har vi beräknat antalet ungdomar i gymnasieåldrarna som kan antas behöva specialanpassad undervisning till ett hundratal. (Det motsvarar cirka 25 per årskull. Vi har pga. den förlängda studiegång, som handikappet ofta föranleder, räknat med en studietid om fyra år).

De enkätsvar vi fått visar en variation mellan olika regioner och län i flera avseenden. Framför allt finns en stor skillnad mellan norra och södra Sverige. I den södra planeringsregionen (Malmöhus, Kristianstad, Blekinge, Kronobergs och Kalmar län) anser man sig ha endast ett fåtal ungdomar med sådana omvårdnadsbehov att de inte kan få sin undervisning på hemorten. Man anser sig inte ha något behov av ett specialanpassat gymnasium inom regionen. I den norra planeringsregionen (Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) redovisas ett i förhållande till invånarantalet betydligt högre antal (4–5 per årskull). Vare sig lokala alternativ eller de i dag existerande båda specialgymnasier-na har här inneburit någon lösning, och de ungdomar, som det är fråga om, går i mycket liten omfattning i gymnasiet. Man förordar ett specialanpassat gymnasium inom regionen, förlagt till Umeå. Beredningen anser att detta förutsätter en statlig finansiering av omvårdnadskostnaderna.

Man kommer därmed in på det andra problemet, finansieringen av omvårdnadskostnaderna. För dem som behöver inackordering vid elevhem med kontinuerlig hjälp och tillsyn uppgår dessa kostnader till belopp i storleksordningen 500 000 kr. per elev och år. (Uppgiften avser Skärholmens gymnasium. Kostnaden per elev vid Angeredsgymnasiet är av redovisningsskäl svårare att beräkna). Det sedan 1987 gällande provisoriska systemet innebär att elevernas hemlandsting skall betala 40% av dessa kostnader och hemkommunerna resterande 60%. Det har framkommit att dessa kostnader upplevs som så höga, särskilt i mindre kommuner, att kommunerna i vissa fall ställt sig negativa eller tveksamma till skolgång vid Skärholmen och Angered. Man har föredragit olika lokala alternativ, som av berörda elever har upplevts som sämre. I ett uppmärksammat fall har en elevs önskemål om utbildning vid Skärholmens gymnasium prövats som ett biståndsärende enligt 6 § socialtjänstlagen och tillgodosetts först efter överklagande. Kostnaderna har också som nämnts inneburit ett hinder för de planer som finns för ett specialanpassat gymnasium i Umeå. Kommuner och landsting inom regionen har nämligen inte varit beredda att ta på sig de omvårdnadskostnader som ett sådant skulle innebära.

Någon form av statsbidrag till omvårdnadskostnadernas täckande är enligt vår mening nödvändigt för att undanröja de negativa effekterna med nuvarande finansieringssystem. Vi har diskuterat om statsbidraget skall täcka kostnaderna helt eller delvis. Bl. a. har vi diskuterat en modell som innebär att statsbidragets storlek avpassas så, att det för en kommun i princip skulle kosta lika mycket att betala för den omvårdnad (utöver habilitering, som landstingen skulle ansvara för) som tillhandahölls vid ett specialanpassat gymnasium som att själv sköta den sociala omvårdnaden

för elever som gick i gymnasieskola på hemorten. Syftet med en sådan lösning skulle vara att de ekonomiska aspekterna för berörda kommuner vid valet av skolform och skolort så långt möjligt skulle undanröjas.

Våra förslag

Vi har som ett sätt att förbättra svårt rörelsehindrade ungdomars möjlighet till gymnasieutbildning velat stärka deras juridiska ställning. För ungdomar i allmänhet finns ingen ovillkorad rätt till sådan utbildning, utan urval sker i huvudsak med hjälp av betyg. Den grupp handikappade som det här är fråga om kan av olika skäl oftast inte konkurrera med icke-handikappade kamrater på lika villkor utan är beroende av mer skönsmåssiga bedömningar för att få en gymnasieplats. Vi har bedömt detta otillfredsställande och föreslår en lagfäst rätt till gymnasieutbildning (med möjlighet till förlängning) för den aktuella gruppen, i analogi med vad som i dag gäller för psykiskt utvecklingsstörda.

Vi har med ledning av de enkätsvar vi fått funnit, att det för närvarande finns underlag för ett nytt specialanpassat gymnasium endast i den norra regionen och föreslår att ett sådant inrättas i Umeå. Genom den finansieringsordning vi föreslår har vi velat skapa möjligheter för detta och även öppna möjligheter att senare, om behov finns, inrätta ytterligare specialanpassade gymnasier.

I finansieringsfrågan har vi stannat för en lösning som innebär att kostnaderna för omvårdnad och boende helt skall täckas av statsbidrag. Vi anser att det är naturligt att staten tar ett ekonomiskt ansvar för den aktuella gruppen på samma sätt som t. ex. för eleverna vid de statliga specialskolorna, vilka i likhet med de av oss diskuterade ungdomarna behöver speciella lösningar vid ett fåtal skolor i landet. Vi har också lagt stor vikt vid de nackdelar som nuvarande finansieringssystem medfört, samt att förhandlingar förts mellan stat, landsting och kommuner sedan 1979 om en mer permanent icke-statlig lösning avseende omvårdnaden vid Skärholmens gymnasium utan att någon förhandlingslösning kunnat nås. Vårt förslag om statsbidrag som helt täcker de aktuella kostnaderna stämmer vidare enligt vår uppfattning bäst överens med ett uttalande av riksdagen den 27 april 1989 (rskr. 1988/89:217) att staten bör ha ansvaret för de svårt rörelsehindrade ungdomarnas gymnasiestudier.

Sammanfattningsvis innebär våra förslag alltså:

1. En lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar
2. Ett specialanpassat gymnasium för svårt rörelse hindrade ungdomar bör tillkomma i Umeå, utöver de som i dag finns i Skärholmen och Angered.
3. Kostnader för omvårdnad vid de specialanpassade gymnasierna täcks av statsbidrag via anslag till nämnden för vårdartjänst.

Med den lösning vi valt i finansieringsfrågan anser vi inte att någon mer allmän författningsreglering av de frågor vi behandlat är nödvändig. Förutom beträffande rättighetslagstiftningen (punkt 1 ovan) föreslår vi författningsreglering endast i vissa speciella frågor.

Beträffande det kommunala huvudmannaskapet för utbildningen och finansieringen av utbildningskostnaderna föreslår vi inga ändringar. Det kommunala ansvar som föreligger i dessa avseenden kvarstår alltså, liksom kommunernas och landstingens ansvar för omvårdnad då de aktuella eleverna är hemma under helger och lov.

Prop. 1989/90:92
Bilaga 1

Vi vill inför vårt fortsatta arbete framhålla, att det förslag vi här framställer är en särlösning för denna speciella grupp och att denna lösning inte skall ses som uttryck för en princip, som kan återopas i andra sammanhang.

Sammanställning av remissyttranden över delbetänkandet (SOU 1989: 54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden avgetts av socialstyrelsen, statens handikappråd (SHR), nämnden för vårdtjänst (NV), skolöverstyrelsen (SÖ), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), kammarrätten i Jönköping, planeringsberedningarna i södra, västra, östra, mellersta och norra regionerna, Stockholms stad, Göteborgs, Huddinge, Höganäs, Kalix, Katrineholms, Kungsbacka, Ljusnarsbergs, Malmö, Marks, Nybro, Söderköpings, Tingsryds, Uddevalla, Umeå, Uppsala och Vetlanda kommuner, omsorgsnämnden i Stockholms läns landstingskommun, landstingskommunerna i Värmlands och Västerbottens län, De Handikappades Riksförbund (DHR), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Riksförbundet mot Reumatism (RMR), Neurologiskt handikappades riksförbund (NHR), Riksförbundet för trafik- och polioskadade (RTP), Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU) och Stiftelsen Bräcke Diakonigård.

Yttranden har dessutom inkommit från De Handikappades Riksförbunds ungdomsförbund (DHR UNG) och de lokala fackföreningarna vid nämnden för vårdtjänst.

1 Allmänt

Remissinstanserna redovisar i huvudsak en mycket positiv inställning till delbetänkandet och de förslag som förs fram angående gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Flertalet remissinstanser ställer sig bakom utredningens förslag om en lagstadgad rätt till en sådan utbildning, anordnandet av en specialanpassad utbildning i gymnasieskola i Umeå samt om statsbidrag till kostnader för omvårdnad och habilitering via nämnden för vårdtjänst.

2 Lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar

Utredningen föreslår en lagfäst rätt till gymnasieutbildning för alla svårt rörelsehindrade ungdomar. Förslaget får ett positivt mottagande av flertalet remissinstanser.

SÖ tillstyrker utredningens förslag men anser att rätten också bör innebära fritt val av studieväg och möjlighet till individuella lösningar.

RRV tillstyrker utredningens förslag men uppmärksammar att t. ex. bristande resurser kan medföra att plats inte alltid genast kan beredas på specialanpassad gymnasieskola. Verket anser därför att en noggrann planering och behovsanalys på riksnivå utgör en nödvändig förutsättning för att systemet skall fungera.

Kammarrätten i Jönköping påpekar att det inte framgår av betänkandet vilka resurser som erfordras för att huvudmännen skall kunna leva upp till den föreslagna rättigheten. Platserna i gymnasieskolan är begränsade. Om den s. k. fria kvoten skall ökas, måste detta ske på bekostnad av övriga elevvers möjligheter att bedriva gymnasiestudier. Kammarrätten kan inte finna att det i betänkandet på ett övertygande sätt motiverats att en lagfäst absolut rätt till gymnasiestudier för gruppen är behövlig och bedömer att andelen svårt rörelsehindrade ungdomar i gymnasieskolan kan öka om de praktiska arrangemangen kring studierna kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. Om en lagfäst rätt till gymnasiestudier anses erforderlig, förutsätter detta att handikapputredningen i det fortsatta arbetet också beaktar vilka resurser som erfordras för att huvudmännen skall kunna leva upp till de krav som då kommer att kunna ställas på dem samt hur finansieringen skall ske.

Mellersta planeringsberedningen är tveksam till den föreslagna lagstiftningen. En sådan lagstiftning innebär en särbehandling av den aktuella elevgruppen. En negativ konsekvens kan vara att en elev påbörjar en gymnasieutbildning utan att vara lämplig och kompetent för denna. En särlagstiftning kan också innebära en risk för en negativ attitydutveckling gentemot elevgruppen. Beredningen påpekar att nuvarande system med antagning via den s. k. fria kvoten fungerar utmärkt.

Norra planeringsberedningen har erfarenhet av att det är svårt att anordna anpassad gymnasieutbildning åt svårt rörelsehindrade elever och att det därför är viktigt att dessa ungdomar för en lagstadgad rätt till sådan utbildning.

Stockholms stad uppmärksammar betydelsen av att ta reda på hur stort elevunderlaget kan vara. Det förutsätter i sin tur att ungdomarna själva tidigt vet vilka utbildningsvägar som kan erbjudas vid specialanpassad gymnasieskola. Stockholms stad utgår från att utredningen i sitt förslag till lagtext avser ungdomar som fullgjort sin skolplikt i grundskolan. Vidare pekar Stockholms stad på att vissa rörelsehindrade elever i grundskolan haft sin skolgång förlagd till klass för rörelsehindrade elever, trots att en placering i särskolan varit pedagogiskt mer motiverad. Gymnasieskolan saknar pedagogisk erfarenhet och kompetens att tillrättalägga undervisning för elever som har stora intellektuella svårigheter.

Katrineholms kommun anför att nuvarande system med den s. k. fria kvoten inte garanterar att svårt rörelsehindrade ungdomars behov av gymnasieutbildning tillgodoses och att utredningens förslag därför är en mycket viktig och bra reform. Kommunen framhåller att rätten bör omfatta både utbildning i ordinarie gymnasieundervisning och i specialanpassad undervisning.

Marks kommun anför att en lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar stärker deras möjligheter till utbildning och arbete efter skolutbildningen.

Uddevalla kommun anser att utredningens förslag är bra och att det kan leda till att framtida förtidspensioneringar minskas.

Umeå kommun avstyrker föreslagna förändringar i skollagen, men föreslår att man genom ett riksdagsbeslut poängterar vikten av att den nuva-

rande praxisen bibehålls, att placera svårt rörelsehindrade ungdomar i den s. k. fria kvoten.

RMR framhåller att det är av allra största vikt att även svårt rörelsehindrade ungdomar bereds möjlighet till gymnasiestudier i samma utsträckning som andra ungdomar. För att möjliggöra detta är utredningens förslag att lagstadga denna rätt helt riktig. I första hand skall ungdomar beredas möjlighet till gymnasieutbildning på eller i närheten av hemorten. För vissa svårt rörelsehindrade ungdomar är dock en gymnasieskola med specialanpassad utbildning en bra lösning. Man bör inte bortse från att det i vissa fall kan vara lättare att gå i ett gymnasium där det finns andra ungdomar med rörelsehinder.

RBU tillstyrker utredningens förslag men framhåller att den lagstadgade rätten till utbildning väger lätt om man är hänvisad till att välja mellan ett fåtal linjer. Svårt rörelsehindrade ungdomar har givetvis samma behov av att välja mellan olika gymnasielinjer som icke handikappade ungdomar har. Liknande synpunkter förs fram av *DHR UNG*.

3 Antalet gymnasieskolor med specialanpassad utbildning och deras förläggning

Utredningen föreslår att gymnasieutbildning med pedagogiska, sociala och medicinska resurser för svårt rörelsehindrade ungdomar anordnas i Umeå, vid sidan av de nuvarande utbildningarna i Stockholm och Göteborg. Utredningen föreslår vidare att skolorna med specialanpassad utbildning skall vara öppna för elever från hela landet.

Inte någon remissinstans uttalar sig mot förslaget att en specialanpassad gymnasieutbildning anordnas i Umeå. Mot bakgrund av det osäkra siffermaterialet, anser dock *RRV* att det är svårt att ta ställning till behovet av ytterligare en sådan gymnasieskola.

Socialstyrelsen anser att det är viktigt att inte i lagtext precisera antal gymnasieskolor eller deras förläggning.

SÖ påpekar att dimensioneringen av gymnasieskolor med specialanpassad utbildning måste anpassas till de aktuella utbildningsbehoven och kan därför komma att variera något från år till år.

Södra planeringsberedningen menar att det bör finnas möjlighet att inrätta ett gymnasium för elever med rörelsehinder även i södra Sverige om behovsbilden ändras.

Mellersta planeringsberedningen poängterar vikten av att man vid ett framtida övervägande om ytterligare gymnasieskolor med specialanpassad utbildning noga observerar behovet av en stor kompetens och samlade resurser. Risk finns att flera gymnasieskolor med specialanpassad utbildning medför svårigheter att vid samtliga skolor bibehålla sådan önskad kompetens.

Norra planeringsberedningen understryker behovet av att en gymnasieskola med specialanpassad utbildning snarast inrättas i Umeå.

Stockholms stad finner det märkligt att behovet av utbildningsplatser är så litet i södra Sverige att det inte föranleder förslag att inrätta en gymnasieskola med specialanpassad utbildning även där. Att Skärholmens gym-

nasium tar emot ett antal riksgymnasieelever får inte innebära minskade möjligheter för denna skola att ta emot individualintegrerade elever med rörelsehinder som tillhör Storstockholms intagningsnämnds upptagningsområde.

Göteborgs kommun anger att den specialanpassade gymnasieutbildningen vid Angeredsgymnasiet bör vara maximerad till tre grupper med totalt 20 elever.

Huddinge kommun bedömer att behovet av utbildningsplatser kan komma att öka och att det därför är angeläget att antalet platser ökar totalt i landet och fördelas regionalt.

Katrineholms kommun poängterar att det är kommunernas uppgift att i första hand anpassa de vanliga gymnasieutbildningarna så att rörelsehindrade elever kan delta i undervisningen. Kommunen anser dock att det är angeläget att inrätta en ny gymnasieskola med specialanpassad utbildning i Umeå för att skapa fler utbildningsplatser och likartade villkor för elever i hela landet.

Kungsbacka kommun poängterar att gymnasieskolor med specialanpassad utbildning skall vara öppna för elever från hela landet.

Ljusnarsbergs kommun anser att en gymnasieskola med specialanpassad gymnasieutbildning i norra planeringsregionen är ett regionalt jämlikekrav.

Umeå kommun ser tillkomsten av en gymnasieskola med specialanpassad utbildning i Umeå som en positiv pusselbit i den kompetens- och resursbild som skapats där för denna handikappgrupp och anser i övrigt att Umeås förutsättningar är ovanligt goda.

Uppsala kommun anser att utredningens förslag att inrätta ytterligare en gymnasieskola med specialanpassad utbildning i Umeå är väl motiverat.

Omsorgsnämnden i Stockholms läns landstingskommun anser att platsantalet vid Skärholmens gymnasium bör begränsas. Man bör därför se över möjligheten att öppna en ny gymnasieskola med specialanpassad utbildning i norra Storstockholm.

Västerbottens läns landstingskommun uppger att man erfarenhetsmässigt vet att ett antal gravt rörelsehindrade ungdomar i norra regionen har behov av specialanpassad gymnasieutbildning och menar att lokalisering av sådan till Umeå är lämplig ur många synpunkter.

DHR stöder förslaget om tre skolor förlagda till Stockholm, Göteborg och Umeå. På så sett ges en viss geografisk spridning, samtidigt som elevunderlaget vid varje skola blir tillräckligt stort för en bra social miljö.

Svenska kommunförbundet instämmer i utredningens förslag. Förslaget förutsätter dock att den kommun som åtar sig uppgifter erhåller statsbidrag för verksamheten.

RMR poängterar att Umeå är en skolstad med många utbildningar och universitet för eventuella fortsatta studier. Där finns även goda möjligheter till habilitering.

NHR anser inte att frågan om rörelsehindrade ungdomars möjligheter till gymnasiestudier är tillräckligt belyst. Andelen svårt rörelsehindrade ungdomar som går i gymnasieskola är lägre än andelen generellt för ungdomar. En förklaring härtill är förmodligen avståndet till gymnasieskolorna

med specialanpassad utbildning. NHR anser att intentionerna att inrätta en sådan gymnasieskola i var och en av planeringsregionerna måste fullföljas. Inte heller RBU anser det tillräckligt utrett hur behovsbilden ser ut när det gäller antalet platser vid gymnasieskolor med specialanpassad utbildning.

4 Målgruppen

Med svårt rörelsehindrade ungdomar avser utredningen personer som på grund av rörelsehinder, oftast i kombination med olika slag av tilläggshandikapp, har behov av stora och samtidiga pedagogiska, sociala och medicinska insatser.

Mellersta och norra planeringsberedningarna och *Umeå kommun* pekar på svårigheten att avgränsa gruppen "svårt rörelsehindrade elever". Också *Västerbottens läns landstingskommun* kan se vissa svårigheter att avgränsa målgruppen och understryker att gruppen bör hållas så liten som möjligt.

Omsorgsnämnden i Stockholms läns landstingskommun uppmärksammar att svårt handikappade ungdomar upplever sina handikapp olika. En del önskar att vara integrerade i såväl skola som boende med icke handikappade. För andra blir ibland integreringen svår. Det är därför viktigt att man inte har för snäv definition av målgruppen.

Mellersta planeringsberedningen önskar att en centralt fastställd definition tas i bruk.

5 Intagning till specialanpassad utbildning

Utredningen föreslår att de myndigheter som skall besluta om intagning i specialanpassad utbildning, skall vara resp. intagningsnämnd, dvs. intagningsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Umeå.

NV, norra och södra planeringsberedningarna, Stockholms stad, RBU och Stiftelsen Bräcke Diakonigård, anser att samrådsskyldigheten och vikten av att intagningsnämnderna tillförs kunskaper borde ha betonats starkare. Man pekar på vikten av samråd med planeringsberedningarna, avlämnande och mottagande skola, NV och länskolnämndernas RH-konsulenter.

Flera remissinstanser föreslår att samrådsskyldigheten görs bindande eller lagfästs.

Kammrrätten i Jönköping ifrågasätter om inte intagningen till de tre specialanpassade gymnasieskolorna bör ske av en gemensam intagningsnämnd, förslagsvis intagningsnämnden i Stockholm.

NV anser att intagningsnämndens beslut bör dokumenteras och motiveras, bl. a. med hänsyn till elevens möjligheter att överklaga.

Stockholms stad finner det angeläget att intagningsnämndernas handläggning av intagningsärenden blir föremål för grundlig utredning.

RBU anser att det bör skapas möjligheter för representanter för handikapporganisationerna att medverka i intagningsnämndernas arbete.

Utredningen föreslår att svårt rörelsehindrade ungdomar skall ges möjlighet att överklaga ett negativt intagningsbeslut och bedömer att kammarrätt är en lämplig klagoinstans.

Mot förslaget om en rätt att överklaga ett negativt intagningsbeslut har enbart *kammarrätten i Jönköping* haft invändningar. Den hantering som kammarrätt har med gymnasiefrågor är helt artskild från vad utredningen föreslår. Det ligger enligt kammarrätten närmare till hands att göra jämförelse med biståndsärenden enligt socialtjänstlagen och med omsorgslagen, vari länsrätt är första besvärinstans. Kammarrätten anser därför att besvär i första hand skall prövas av länsrätt. När det gäller att fördela ett begränsat antal gymnasieplatser kan möjligheten för den som klagat att få framgång bli skenbar. Kammarrätten uppmärksammar också att en besvärspövning kan komma att dra ut på tiden, vilket kan omöjliggöra en studiestart. Vidare uppmärksammar kammarrätten på att komplikationer kan uppstå vid en besvärspövning, eftersom en sökande till plats i specialgymnasium kan tvingas att föra tre parallella processer, om han sökt plats till samtliga skolor och fått avslag.

Socialstyrelsen bedömer att kammarrätt är en lämplig besvärinstans. Den handhar redan i dag överklagningar av länsrättsdomar i frågor om socialtjänst och omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och har därigenom möjlighet att bygga upp en erfarenhet i fråga om behovet av insatser på handikappområdet.

NV anser att överklagningsrätten också bör gälla om vederbörande hänvisas till specialgymnasium av den egna kommunens intagningsnämnd, men anser sig vara bättre betjänt av de resurser och lösningar som den egna gymnasieorten kan erbjuda beträffande den reguljära gymnasieutbildningen.

RRV menar att en lagligt reglerad rätt förutsätter överklagningsmöjligheter. Detta kan för vissa innebära långa väntetider.

Norra planeringsregionen anser det riktigt att intagningsbeslut skall kunna överklagas i kammarrätt, särskilt med hänsyn till att ungdomarna skall kunna tas in i regiongymnasium oberoende av var i landet de är bosatta.

Göteborgs kommun förordar att överklagandet skall göras till SÖ i likhet med vad som gäller inom skollagstiftningen i övrigt.

Umeå kommun anser att besvärslätt över intagningsnämndens beslut för elever som söker till en gymnasieskola med specialanpassad utbildning bör finnas och tillstyrker utredningens förslag att kammarrätt skall vara besvärinstans.

RBU framhåller att utredningens författningsförslag angående överklagningsmöjligheter till kammarrätt är viktigt.

7 Kostnader för omvårdnadsinsatser

Utredningen föreslår att kostnaderna för boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering vid gymnasieskola med specialanpassad utbildning skall täckas av statsbidrag via anslag till nämnden för vårdtjänst.

Förslaget får ett övervägande positivt mottagande.

Socialstyrelsen förordar dock att enbart kommunernas och landstingskommunernas merkostnad för elevhemsboende, övriga omvårdnadsinsatser och habilitering skall täckas av det statliga stödet.

SÖ framför att ett statligt kostnadsansvar innebär reella möjligheter att utnyttja rätten till gymnasieutbildning oberoende av i vilken kommun eleven bor. Risken för att kommunen skall "skicka iväg" eleven för att komma undan kostnader är enligt *SÖ* liten. Konsekvenserna av förändringen bör dock noga följas.

RRV ifrågasätter om inte nuvarande ordning bör bibehållas tills vidare och föreslår att en omprövning av kostnadsansvaret sker i samband med elevhemslagens översyn.

NVs erfarenheter är att kommunerna i huvudsak är angelägna om att ordna gymnasieplats på hemorten eller i samarbete med närliggande kommuner. *NV* anser inte att kommunernas strävan att bygga ut sin gymnasieutbildning motverkas av ett statligt finansieringsansvar vid gymnasieskolor med specialanpassad utbildning. *NVs* medverkan i verksamheten kan också bidra till att gymnasieskolor med specialanpassad utbildning kommer att utnyttjas av de få elever, vars totala situation är sådan, att de särskilda resurserna behövs.

SHR stöder utredningens förslag men framhåller att de ökade utgifterna för staten inte ska få finansieras genom minskat statligt engagemang inom handikappområdet.

Statskontoret tillstyrker – med hänsyn till de speciella omständigheterna i detta fall – utredningens förslag och anger att den ändrade kostnadsfördelningen mellan stat och kommuner med fördel kan regleras i ett annat och större sammanhang.

Södra planeringsberedningen anger att utredningens motiv för förslaget stämmer väl med beredningens erfarenhet men noterar samtidigt utredningens anmärkning om att lösningen inte bör ses som ett uttryck för en ny princip inom handikappolitiken eller användas som prejudikat i andra sammanhang.

Östra planeringsberedningen anser att det är nödvändigt att staten återtar finansieringsansvaret, om inte en grupp ungdomar med komplicerade rörelsehandikapp skall gå förlorad då det gäller utbildning i gymnasieskolan.

Stockholms stad tillstyrker förslaget och ser positivt på att frågan nu slutgiltigt kan lösas.

Huddinge kommun menar att förslaget är riktigt, men att de särskilda statsbidragsbestämmelserna också bör gälla avseende utrustning, läromedel och lokaler.

Höganäs kommun anser att det är tillfredsställande att frågan om omvårdnadskostnader lyfts bort och inte påverkar planeringen av elevens fortsatta studier.

Katrineholms kommun anser att utredningens synsätt är riktigt, därför att det är en riksangelägenhet att dessa ungdomar erbjuds anpassad utbildning och att ett statligt kostnadsansvar förmodligen är det enda sättet att

säkerställa att möjligheterna till utbildning blir likadan för alla svårt rörelsehindrade elever.

Kungsbacka kommun anger att de ekonomiska aspekterna haft betydelse i all synnerhet för små kommuner, när dessa tagit ställning till val av skolform och skolort.

Ljusnarsbergs kommun framhåller att ett plus i förslaget är att omvårdnadsansvaret inte tas från resp. hemkommun och hemlandsting, då eleven är hemma under helger och skollov.

Malmö kommun stöder utredningens förslag men framhåller att det inte skall ses som uttryck för en princip som kan återopas i andra sammanhang.

Marks kommun framhåller att risken för att en kommun av ekonomiska skäl verkar för eller emot studier vid gymnasieskola med specialanpassad utbildning är minimal, om alla kommuner följer riktlinjerna om normalisering och integrering i sin verksamhet.

Söderköpings kommun anser att det statliga ansvaret för omvårdnads-kostnader bör gälla fr. o. m. läsåret 1989/90.

Uddevalla kommun anser att utredningens förslag är bra, då elevgruppen är liten och kan jämföras med de elever som nu går i de statliga specialskolorna för i huvudsak döva och hörselskadade elever.

Umeå kommun instämmer i utredningens förslag och anför att rättviseskäl talar för den föreslagna finansieringsformen. Kommunen förutsätter också att de kommunala färdtjänstkostnaderna skall täckas av det föreslagna statsbidraget.

Omsorgsnämnden i Stockholms läns landstingskommun ser utredningens förslag som ett försök att snabbt undanröja de problem som finansieringsfrågan i dag utgör och framhåller att det är viktigt att förslaget inte motverkar de allmänna principerna om normalisering inom handikappområdet. Omsorgsnämnden framhåller att utbildningshuvudmännen bör vidta alla tänkbara åtgärder för att möjliggöra utbildning på hemorten eller i så nära anslutning till denna som möjligt.

Värmlands läns landstingskommun bedömer att svårt rörelsehindrade ungdomars framtidsmöjligheter ökar om omvårdnad och boende bekostas av statsbidrag.

Västerbottens läns landstingskommun anser att en statlig finansiering garanterar den enskilde elevens rätt till kvalitet i omvårdnaden och att gymnasiestudier möjliggörs oberoende av vilken kommun han/hon kommer ifrån.

DHR framhåller att dagens splittrade kostnadsansvar drabbar den enskilde eleven på ett sådant sätt att det går ut över hans eller hennes möjligheter att få en lämplig gymnasieutbildning. Den enda garanti för att en rörelsehindrad elev inte skall utsättas för kommunalekonomiska överväganden när det är dags att välja gymnasielinje, är att staten åtar sig det fulla ansvaret för omvårdnadskostnader.

Svenska kommunförbundet framhåller att utredningens förslag undanröjer de problem som de handikappade och kommunerna i dag ställs inför. Finansieringen kommer också att bli densamma som för specialskolorna.

RMR ser det som mycket viktigt att de ekonomiska problemen löses på

ett tillfredsställande sätt och att det under inga förhållanden får vara så att ekonomiska faktorer och diskussioner försvårar för en elev att anta en plats vid en gymnasieskola med specialanpassad utbildning.

NHR tillstyrker förslaget men uttrycker viss förståelse för de farhågor som framförs i det särskilda yttrandet och som innebär att den föreslagna finansieringen skulle kunna leda till att kommunernas strävan att anpassa gymnasieutbildningen minskas och därmed motverkar integrering.

RTP hävdar att det inte kan vara självändamål eller en princip att staten skall ha betalningsansvar för olika handikappinsatser. Ett sådant ställningstagande ställer enligt *RTP* upp och ner på den hittillsvarande ordningen och är från många synpunkter helt oacceptabelt. Vidare finns den uppenbara risken med ett statligt betalningsansvar att kommunerna underlåter att vidtaga de nödvändiga anpassningsåtgärderna.

RBU framhåller att farhågor som framförts att kommunerna skulle brista i sin skyldighet att ge alla elever – även dem med rörelsehinder – en gymnasieutbildning på hemorten är överdrivna. De personer som är med i ansökningsarbetet förutsätts ha goda förutsättningar att bedöma den sökandes behov. *RBU* anser att principerna om ansvar och finansiering, normalisering och integrering är viktiga, men kan inte acceptera att staten hårddrar dessa.

Stiftelsen Bräcke Diakonigård finner att den tillämpade kostnadsfördelningen mellan landsting och kommun är olämplig och stöder utredningens förslag.

DHR UNG betonar att det är hemkommunerna som skall ha ansvaret för svårt funktionshindrade ungdomars gymnasieutbildning och vill att staten betalar ut pengar till kommunerna och att dessa organiserar utbildningen.

8 Inackorderingsavgifter

Utredningen gör en jämförelse med föreskrifterna i lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. och förordningen (1986:565) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl. I dessa författningar stadgas att avgifter för kost och logi får tas ut med högst tio procent av basbeloppet per månad av den som stadigvarande bor på landstingskommunens bekostnad och har pension eller arbetsinkomst.

Mellersta planeringsberedningen anser att det är ett viktigt led i elevens träning och uppväxt till en vuxen samhällsmedborgare med en realistiskt tilltagen kostnad för kost och logi. Också *Umeå kommun* och *Stockholms läns landstingskommun* stöder utredningens förslag om elevavgifter.

Stiftelsen Bräcke Diakonigård anser att jämförelsen med psykiskt utvecklingsstörda inte är bra, eftersom de rörelsehindrade eleverna inte bor stadigvarande på elevhemmet utan endast under skoltiden.

9 Övrigt

NV är positiv till att åta sig uppgifter i samband med ett genomförande av förslagen och är beredd att i den fortsatta verksamheten pröva olika

former av huvudmannaskap för omvårdnad och boende anpassade till regionala förhållanden och förutsättningar. I dagsläget har emellertid inte NV resurser att utföra föreslagna uppgifter utan förutsätter att medel ställs till förfogande för de förstärkningar som krävs.

DHR instämmer i utredningens förslag att NV ges i uppdrag att genomföra förslaget.

Stockholms stad är positiv till att NV kvarstår som huvudman för elevhem och habilitering vid Skärholmens gymnasium.

Statskontoret anser det befogat att nu ompröva skälen för en särskild myndighet enbart för verksamheten med vårdtjänst och administrationen av statliga bidrag till denna. NV tillhör kretsen av småmyndigheter. Statskontoret bedömer det intressant att studera ett alternativ där NV inordnas som myndighetsfunktion i studiestödsadministrationen.

Göteborgs kommun anser att kursplanefrågor och betygsstart för de aktuella elevgrupperna bör utredas, mot bakgrund av behovet av individuella studieplaner och svårigheter att bedöma kunskaper och prestationer hos de svårt rörelsehindrade eleverna.

RRV uppmärksammar att möjligheten för de svårt rörelsehindrade eleverna att få en välanpassad utbildning på gymnasienivå är beroende av att staten, landstings- och primärkommuner samarbetar och samverkar. Det är därför viktigt att praktiskt klarlägga förutsättningarna för en sådan samverkan.

De lokala fackföreningarna vid NV finner ingen anledning att byta huvudman för verksamheten så länge det inte är utrett att ett ändrat huvudmannaskap blir till det bättre. Fackföreningarna befarar att olika huvudmän verkar splittrande för verksamheten.

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 februari 1990 ..	6
1 Inledning	6
2 Gällande ordning	7
3 Överväganden	11
3.1 Gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade	11
3.2 Anordnande av specialanpassad utbildning i ytterligare en gymnasiekommun	13
3.3 Rätt till gymnasial utbildning för vissa svårt rörelsehindrade ungdomar	14
3.4 Huvudmannaskap	20
3.5 Kostnader för omvårdnadsinsatser	21
3.6 Inackorderingsavgifter	23
3.7 Nämnden för vårdartjänst	24
3.8 Ikraftträdande och övergångsfrågor	24
3.9 Anslagsfrågor	25
4 Upprättat lagförslag	27
5 Författningskommentar	27
6 Hemställan	30
7 Beslut	30
<i>Bilaga 1</i> Sammanfattning av betänkandet (SOU 1989:54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar ...	31
<i>Bilaga 2</i> Sammanställning av remissyttranden	35

